

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

**Prevence sociálně patologických jevů v hodinách
občanské výchovy**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.

Autor práce: Michaela Nováčková

České Budějovice, 2009

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 24. 4. 2009

.....
Michaela Nováčková

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Miroslavu Sapíkovi, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při zpracování mé diplomové práce. Zároveň bych ráda poděkovala Základní škole a Mateřské škole v Lišově za poskytnuté materiály a prostor k realizaci příprav v hodinách Výchovy k občanství.

ANOTACE

Tématem mé diplomové práce je prevence sociálně patologických jevů v hodinách Výchovy k občanství. Cílem práce je zaměřit se na prevenci těchto jevů přímo v jednotlivých hodinách Výchovy k občanství. Z těchto jevů jsem vybrala především otázku šikany, záškoláctví, návykových látek a sekt. Diplomová práce má dvě části, v první teoretické se zaměřím na historický a současný vývoj Výchovy k občanství a zmíním se o Minimálním preventivním programu. Druhá část je praktická, jsou v ní uvedeny přípravy hodin k jednotlivým sociálně patologickým jevům, pracovní texty a zhodnocení hodiny po jejím odučení.

ANNOTATION

The topic of my thesis is the prevention of socially pathological phenomena in lessons of education for citizenship. The aim of this work is to focus on the prevention of these phenomena right in the lessons of education for citizenship. For these events, I chose the particular issue of bullying, absenteeism, drugs, and sects. Thesis has two parts, in the first theoretical I focused on historical and current developments in education for citizenship and I mentioned the Minimum preventive program. The second part is practical, there are stated the preparation for lessons of each socio-pathological phenomena, work texts and evaluation of the lesson after its teaching.

OBSAH

ÚVOD	7
1. HISTORICKÝ VÝVOJ VÝCHOVY K OBČANSTVÍ	9
2. SOUČASNÝ VÝVOJ A ZMĚNY VE ŠKOLSTVÍ	14
2.1 Pojetí Výchovy k občanství v Rámcovém vzdělávacím programu	15
2.2 Výchova ke zdraví	17
2.3 Průřezová témata.....	18
2.4 Školní vzdělávací program vzhledem k otázce prevence	19
3. MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM	22
4. VYMEZENÍ POJMŮ: SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY A PREVENCE	25
5. PRAKTICKÁ ČÁST - PŘÍPRAVY HODIN	28
5.1 Šikana.....	30
5.2 Záškoláctví	40
5.3 Kouření	47
5.4 Alkohol	55
5.5 Násilí, násilí v televizi.....	61
5.6 Drogy a závislost.....	69
5.7 Sekty	84
ZÁVĚR	99
SUMMARY	100
LITERATURA A ZDROJE	101
PŘÍLOHY	103

ÚVOD

Vývoj společnosti nelze zastavit, během tohoto vývoje dochází k mnoha zásadním změnám, mezi které patří řada objevů, vývoje léků i řada záporných jevů. S vývojem souvisí právě i negativní jevy projevující se v dané společnosti, těmito jevy mohou být například sociálně patologické jevy (jako je šikana, alkohol, drogy,...). Těchto jevů je celá řada a problémem je, že se stále častěji objevují již na základní škole. Proto bychom se měli zabývat otázkou, jak tyto jevy řešit.

Škola by se měla stát místem, kde tyto jevy nemají prostor. Měla by na žáka působit tak, aby z něj vyrostla zralá osobnost, která tyto jevy bude odmítat. Čím dříve škola začne na žáka preventivně působit, tím lepších výsledků může dosáhnout. Preventivní působení by mělo zasahovat do všech předmětů, ale nejvýrazněji by se prevence měla projevit v hodinách Výchovy k občanství, která nabízí největší prostor při práci se žáky.

V teoretické části se budu zabývat historií a současností Výchovy k občanství, přiblížím Minimální preventivní program a vymezím základní pojmy. Část praktická uvede přípravy hodin do výuky Výchovy k občanství.

Cílem mé diplomové práce je prevence sociálně patologických jevů v hodinách Výchovy k občanství. Tohoto cíle bych chtěla dosáhnout především vytvořením příprav k jednotlivým sociálně patologickým jevům, které by byly využitelné v hodinách Výchovy k občanství a staly by se pomůckou pro učitele. Přínosem práce by tedy mělo být preventivní působení na žáky v konkrétních hodinách. V hodině žákům daný jev vysvětlím a poukážu na jeho záporný charakter a nebezpečnost například formou ilustračních příběhů.

V teoretické části krátce nastiňuji vývoj předmětu Občanská výchova a zmiňuji události, které měly na vývoj předmětu největší vliv a ovlivnily jeho celkovou strukturu. Na tuto část naváží změnami, které proběhly v současné době, a krátce charakterizují Rámcový vzdělávací program. Tento program specifikoval obsahový rámec občanské výchovy a měl vliv i na název předmětu. Podle Rámcového vzdělávacího programu v současnosti většina škol používá užší název a to Výchova k občanství.

V návaznosti na Rámcový vzdělávací program zmíním konkrétní Školní vzdělávací program a jeho vymezení Výchovy k občanství.

Dále uvedu několik informací o Minimálním preventivním programu, který se na každé škole vypracovává a jehož cílem je právě prevence sociálně patologických jevů.

V závěru teoretické části stručně vymezím pojem sociálně patologické jevy a pojem prevence.

V praktické části se soustředím na jednotlivé sociálně patologické jevy. V současné době se ve škole objevuje řada patologických jevů, není možné se zaměřit na všechny, a proto jsem vybrala ty, o kterých si myslím, že jsou nejzávažnější. Praktická část by se tedy soustředila na vytvoření příprav do konkrétních hodin Výchovy k občanství v jednotlivých ročnících základní školy. Součástí každé přípravy by měl být pracovní list, se kterým by žáci při hodině pracovali a který by jim zůstal místo poznámek.

V diplomové práci uplatňuji metodu komparace v teoretické části, kdy vycházím z odborných textů a porovnávám je se svými poznatky. V části praktické jsem používala metodu analytickou.

Téma diplomové práce jsem si vybrala v návaznosti na svou práci ročníkovou, ve které jsem se zabývala pouze protidrogovou problematikou. Diplomovou práci jsem rozšířila o další sociálně patologické jevy.

Rámcový vzdělávací program ovlivnil styl výuky i pojetí jednotlivých učebních oblastí. Program pracuje s názvem předmětu Výchova k občanství. Protože jsem během psaní diplomové práce vycházela z Rámcového vzdělávacího programu, konkretizovala jsem název Občanská výchova na název Výchova k občanství. Název Občanská výchova jsem použila pouze v historické části, která sledovala vývoj tohoto předmětu od počátku až do změn v roce 2007. V dalších kapitolách teoretické části uvádím již název Výchova k občanství, neboť vycházím z materiálů Základní školy v Lišově a ta má tento název zakotvený ve svém Školním vzdělávacím programu.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ VÝCHOVY K OBČANSTVÍ

Předmět Výchova k občanství se podílí na formování osobnosti žáka a má velký vliv i na jeho výchovu. Výchova k občanství může bezprostředně (jako jeden z mála předmětů) reagovat na dění dnešního světa a přizpůsobit obsah učiva aktuálním potřebám. Obsah se mění a rozšiřuje zároveň s vývojem společnosti, viditelné je to zejména v učivu, které se rozšířilo o informace o Evropské unii.

Výchova k občanství je specifickým učebním předmětem, protože sleduje změny společnosti a zároveň má žáka rozvíjet a poučovat. Měla by žákovi pomoci k pochopení fungování státu i společnosti a usnadnit mu tak život v dané společnosti. Zaměřuje se na tematiku práva, vztahů, rodiny, povolání i kultury a chce tato témata žákům přiblížit a vysvětlit.

Výchova k občanství je „pružným“ předmětem, proto je vhodné do ní zařadit i problematiku prevence sociálně patologických jevů, se kterými se dnešní společnost potýká čím dál tím více, a působit tak na žáka preventivním způsobem již v samotném předmětu.

Pokud se obrátíme směrem do minulosti můžeme sledovat proměny učiva, názvu předmětu a často i zneužití tohoto předmětu v rámci politické ideologie státu.

Název předmětu se během let proměňoval, většinou se však používal název Občanská výchova, současná reforma školství vymezila vzdělávací obor Výchova k občanství, a tak většina škol začala používat název Výchova k občanství. Z hlediska sledování historického vývoje budu uvádět název Občanská výchova, neboť v minulosti název Výchova k občanství neznali.

V následující části vycházím z textu Antonína Staňka, který se zabývá historickými aspekty vývoje předmětu.

Vývoj předmětu Občanská výchova sahá hluboko do minulosti, zejména během období první republiky byla tomuto předmětu věnována velká pozornost a učivo se soustřeďovalo na demokratickou výchovu. Od roku 1948 bohužel nastala změna v politické orientaci našeho státu a svobodné názory neměly ve výuce občanské výchovy prostor. Obratem byl rok 1989, kdy došlo k zásadním společenským proměnám.

Z hlediska historického vývoje občanské výchovy rozlišujeme tři důležité mezníky: Prvním je rok 1923, kdy se občanská výchova začala vyučovat na všech obecných školách, druhým již zmiňovaný rok 1948, kdy došlo k ovlivnění výuky nastoleným režimem. Třetím je rok 1991, kdy byly schváleny nové osnovy.

„Pokud bychom však hledali původní kořeny občanské výchovy, musíme se vrátit do doby Marie Terezie, zde sice nebyl vymezen předmět občanská výchova, ale ve výuce se uplatňovala mravní a náboženská výchova, která kladla důraz na hmotné i duševní povznesení člověka.“¹

Podobné principy můžeme sledovat i v dnešní výuce, zejména mravní výchova žáka je neoddělitelnou součástí výuky našeho předmětu. I dnes je na ni kladen značný důraz, protože má velký význam pro budoucí život žáka ve společnosti.

„Vláda Josefa II. nepřinesla v systému školství žádné výrazné změny. Josef II. pokračoval v tom, co započala jeho matka. Změnu přinesla až vláda Františka II. , který roku 1805 formuloval nařízení o vydání nového zákoníku obecného školství, tzv. Politické zřízení školské, které otevřelo cestu reformě školství. Toto zřízení se stalo základem pro Říšský zákon školský, který byl vydán roku 1869 a ve kterém můžeme rozlišit první základy našeho oboru, protože učivo mělo žákům poskytnout mimo jiné i základní informace o ústavě a vlasti.“²

Pro nás je důležité, že i v tehdejší době se vzdělávání soustřeďovalo na znalost vývoje vlasti a ústavy. Znalost ústavy by měla být prioritou i dnešní doby, jako občané České republiky bychom měli znát alespoň přibližně obsah naší dnešní Ústavy, neboť je to základní zákon našeho státu.

„Proměny školství kolem roku 1919 upravují dva důležité výnosy. První se soustředil na svobodu školy a učitelského sboru a kladl důraz na úctu k demokracii, druhý vyzdvihoval význam tehdejší doby a její působnost na žáky. Kladl učitelům nelehký úkol a to vysvětlit žákům aktuální dění (konec války, vznik státu, formování ústavy,...) v rámci školské výuky. Žádný konkrétní předmět však k těmto účelům vytvořen nebyl.“³

Již v minulosti se snažila škola postihnout dění ve společnosti a pomoci žákům toto dění pochopit. Stejně tak dnes reaguje předmět Výchova k občanství a snaží se usnadnit žákům orientaci ve společenských změnách. Pojmy jako demokracie nebo ústava jsou dnes přímo zařazeny do našeho předmětu. Další důležité změny nastaly v roce 1922.

„Tak zvaný „malý školský zákon“ (byl tak označován proto, že zaváděl pouze dílčí úpravy) zavedl osmiletou školní docházku na území celé Československé republiky. Zrušil novelu z roku 1883, tím tedy i úlevy ve školní docházce, zavedl dva nové učební

¹ Staněk, A. Výchova k občanství a evropanství. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 15.

² Staněk, A. Výchova k občanství a evropanství. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 16-17.

³ Staněk, A. Výchova k občanství a evropanství. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 18-19.

předměty – občanskou nauku a výchovu a ruční práce pro chlapce a obnovoval povinnou výuku tělocviku pro dívky. Kromě toho zaváděl paritu žen a mužů v učitelských sborech a postupné snižování počtu žáků na jednoho učitele – tak, že ve školním roce 1932/33 se mělo dospět k počtu 60 (z původních 80).“⁴

Malý školský zákon tedy vnesl několik zásadních změn do vývoje školství a byl důležitým mezníkem pro náš předmět, právě v něm se můžeme poprvé setkat s občanskou výchovou jako samostatným předmětem. Petr Piřha se tímto zákonem ve své knize Úvod do výchovy k občanství zabývá podrobněji:

„V Československu byla občanská nauka a výchova uzákoněna v Malém školském zákoně z roku 1922 a začala se vyučovat na všech obecných (řudových) a občanských školách od 1. září 1923. Byl to předmět povinný. Obsah předmětu, jak říkal zákon, tvořily základní poznatky o státě československém, o státních formách a zřízeních vůbec a československých zvláště, o zařízeních života hospodářského, sociálního, politického a kulturního. Má vésti k republikánské výchově občanstva československého tak, aby každý bez rozdílu a bez újmy národnosti i náboženství již od mládí schopen byl pochopiti nejen svá občanská práva, nýbrž i svoje občanské povinnosti k Republice československé, jejímž jest občanem. Občanská výchova má býti výchovou k demokracii, k lásce k národu, ke vzájemné snášenlivosti, úctě a lásce. Z toho důvodu všemu učitelstvu obecných (řudových) a občanských škol budiž zakázáno dotýkati se nepřátelsky při vyučování kteréhokoli přesvědčení a kterékoliv národnosti.“⁵

Toto vymezení je pro nás důležité, učitel má nastíněno učivo, se kterým musí žáky seznámit. Obsah učiva shrnoval jednak poznatky o Československé republice a jejím státním zřízením, a jednak měl žáky naučit toleranci a respektu k jiným názorům.

„Roku 1939 začala 2. světová válka, téhož roku vznikl Protektorát Čechy a Morava a došlo k zásadním zásahům do vzdělání. Učivo občanské výchovy se zúžilo na tematiku slušného chování, rodiny a úcty k práci, posilování národní jednoty bylo na okraji. Od školního roku 1942/ 43 byla občanská výchova z výuky odstraněna úplně.“⁶

Období 2. světové války bylo smutné nejen kvůli omezení výuky ve škole a redukci učiva, ale zejména proto, že celý národ musel žít v nesvobodě a područí fašistické ideologie.

⁴ Vališová, A., Kasíková, H. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2007, s. 79.

⁵ Piřha, P. a kol. Úvod do výchovy k občanství: Knížka pro učitele a veřejnost. Praha: Orbis, 1992, s. 10.

⁶ Staněk, A. Výchova k občanství a evropanství. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 26.

Po skončení války se společnost snažila o rychlé obnovení školského systému. Důležitým zákonem pro následující vývoj školství byl zákon z roku 1948,⁷ který byl ještě téhož roku upraven vládním nařízením.⁸ Toto nařízení zpřesňovalo školský zákon a objevila se v něm mezi povinnými předměty vyučovanými na druhém stupni i občanská nauka.

Díky tomu se mohla občanská výchova opět vyučovat a postupně se začaly vytvářet i nové osnovy předmětu.

„Úkolem a cílem občanské nauky bylo podle těchto osnov vychovávat poučováním a organizováním žákovské společnosti mládež v politicky uvědomělé, činnorodé a mravně odpovědné občany lidově demokratické republiky.“⁹

Úspěchem bylo, že se občanská výuka vrátila mezi povinně vyučované předměty. Bohužel hned po svém návratu musela učivo přizpůsobit požadavkům státního zřízení a soustředit se na témata, která byla podle režimu důležitá. To nasvědčoval i další vývoj.

„První socialistický školský zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů Československé socialistické republiky dne 28. prosince 1960. Přijetím tohoto zákona se završil proces naprostého podřízení českého školství marxisticko-leninské ideologii a Komunistické straně Československa.“¹⁰

Zákon vyzdvihoval školu jako místo, které na žáky nejvíce působí, a proto na ni kladl odpovědnost za výchovu budoucí socialistické společnosti.

„Veliká úloha ve výchově nového člověka připadá škole. Posláním škol v Československé socialistické republice je vychovávat mládež a pracující v duchu vědeckého světového názoru v občany vzdělané, způsobilé osvojit si poznatky současné vědy a techniky, připravené ke společensky užitečné práci, v lidi tělesně zdatné, nalézající radostné uspokojení v kolektivu a v práci pro celek, prodchnuté ideami socialistického

⁷ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb38-48.pdf> (21. 3. 2009).

Zákon č. 95/1948 Sb. ze dne 21. dubna 1948 Zákon o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2005, Sbírka zákonů Republiky Československé, ročník 1948.

Tento zákon vymezil jednotnou školskou soustavu, ustanovil bezplatné školství a určil, co je cílem škol. Třetí část zákona se přímo zabývá prvním a druhým stupněm základní školy. Zároveň zakotvuje výuku náboženství a určuje výchovné a vzdělávací obory, které mají být upraveny nařízením vlády.

⁸ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb69-48.pdf> (21. 3. 2009).

Vládní nařízení č. 196 ze dne 26. července 1948, kterým se provádějí ustanovení školského zákona o školách národních a středních. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2005, Sbírka zákonů Republiky Československé, ročník 1948.

Toto nařízení definuje výchovné a vzdělávací obory a nauky, kterým se vyučuje na národních i středních školách.

⁹ Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 28.

¹⁰ Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 30.

vlastenectví a internacionalismu - v uvědomělé občany Československé socialistické republiky, nadšené budovatele komunismu.“¹¹

Zákon sice vymezoval vzdělání pro všechny a bezplatnou výuku, ale většina předmětů se stala nástrojem politiky.

„Z hlediska výuky občanské výchovy bylo hlavním učivem vyzdvižení předností socialistického života, budovatelské práce lidu, významu spojenectví se Sovětským svazem a význam socialistické ústavy. Příprava na volbu povolání, která byla v předmětu zahrnuta, směřovala k působení na žáka tak, aby volil povolání, které bylo potřebné pro danou společnost.“¹²

Předmět tedy neměl volnou působnost a učitelé byli povinni řídit se podle daných osnov a učiva v nich zakotveného. To trvalo do roku 1989, ve kterém došlo ke společenským změnám, které zásadně ovlivnily i školský systém. Začaly se vytvářet nové osnovy.

„Po roce 1989 byly vytvořeny tři vzdělávací programy (Základní škola, Národní škola, Občanská škola) a každá škola si mohla vybrat program, který jí bude vyhovovat nejvíce. Ve všech programech byla občanská výchova vymezena jako povinný předmět 2. stupně základní školy. Lišila se pouze časová dotace jednotlivých programů. Všechny programy se ale shodly ve vymezení občanské výchovy jako společenskovedního předmětu, který má mít široký obsahový záměr a zároveň spojovat poznatky z jiných předmětů.“¹³

Tyto dokumenty nemohu podrobněji hodnotit, setkala jsem se s nimi převážně v knižní podobě, ale blíže jsem je nestudovala. Dokumenty byly používány až do další reformy školství, kterou nastiňuji v následující kapitole.

¹¹ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1960/sb82-60.pdf> (21. 3. 2009).

Zákon č. 186/ 1960 Sb. ze dne 15. prosince 1960 Zákon o soustavě výchovy a vzdělání (školský zákon).

Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2005, Sbíрка zákonů Republiky Československé, ročník 1960

Zákon dále vymezuje důležitost práce učitelů. Základní vzdělání má podle zákona přispět k všestrannému rozvoji žáka a klade důraz na správný výběr povolání. Součástí zákona je zdůraznění významu Pionýrského organizace.

¹² Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 31.

¹³ Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: nakladatelství Olomouc, 2007, s. 34-35.

2. SOUČASNÝ VÝVOJ A ZMĚNY VE ŠKOLSTVÍ

Snaha o změny v současném systému školství vyvrcholila kurikulární reformou. Díky této reformě vznikl Rámcový vzdělávací program, který vymezuje základní rámce vzdělávání, a Školní vzdělávací program, který si jednotlivé školy tvoří samy podle svých potřeb.

Tato změna předpokládala, že podpoří jednak samostatnost jednotlivých škol a zároveň zvýší odpovědnost učitelů za výsledky žáků. Změna dává učitelům prostor k používání odlišných metod práce i forem výuky. A zároveň se snaží změnit přístup žáků k učivu a zvýšit jejich zapojení do výuky.

Rámcový vzdělávací program stanovil obecný rámec základního vzdělávání všech základních škol v České republice. Byl přijat v roce 2003 a od 1. 9. 2007 se podle něj začalo vyučovat v 1. a 6. ročníku základní školy.

Rámcový vzdělávací program vychází z nové strategie vzdělávání. Klade důraz na vytváření klíčových kompetencí u žáků a začleňování těchto kompetencí do učebních hodin. Snaží se o to, aby žáci byli schopni uplatnit získané vědomosti a dovednosti v životě. Vzdělání by navíc mělo žáky podnítit k utváření hodnot a postojů, které povedou k uvážlivému chování a k zodpovědnému rozhodování. Také by mělo žáka všestranně rozvíjet.

Myslím si, že Rámcový vzdělávací program dává učitelům více možností, jak během hodin pracovat. Mohou používat rozličné metody i formy práce, ale na druhé straně je pravda, že mnoho učitelů tyto metody uplatňovalo již před tím. Myšlenky obsažené v Rámcovém vzdělávacím programu mě zaujaly a musím přiznat, že by bylo ideální, kdyby se ve výuce prosadila značná část toho, co si Rámcový vzdělávací program stanovil. Nejdůležitější je, aby žáci uměli propojit naučenou teorii s praktickým životem. Měli by umět naučené poznatky uplatnit v běžném životě. Také by se měli naučit řešit různé problémy například pomocí situačních metod zařazených do výuky, stejně tak by měli znát různé instituce, na které se mohou obrátit v případě, že by se jim problém zdál neřešitelný a potřebovali by radu odborníka. Rámcový vzdělávací program se dále snaží, aby se žáci uměli prosadit ve společnosti a zároveň respektovali a tolerovali druhé lidi. Pokud se jejich názor liší od ostatních názorů, měli by umět zhodnotit, zda některý jiný názor není lepší a uznat případnou chybu. Myslím si, že to

nejdůležitější ale je, aby si žáci uvědomili, že odpovědnost za vzdělání nesou oni samotní a postavili se k učení zodpovědněji.

2.1 Pojetí Výchovy k občanství v Rámcovém vzdělávacím programu

Obsah vzdělávání je v Rámcovém vzdělávacím programu rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé oblasti jsou tvořeny buď jedním vzdělávacím oborem, nebo více obsahově blízkými obory.

Výchova k občanství společně s dějepisem spadá do vzdělávací oblasti Člověk a společnost.

„Vzdělávací oblast Člověk a společnost v základním vzdělávání vybavuje žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do života demokratické společnosti. Vzdělávání směřuje k tomu, aby žáci poznali dějinné, sociální a kulturně historické aspekty života lidí v jejich rozmanitosti, proměnlivosti a ve vzájemných souvislostech. Seznamuje žáky s vývojem společnosti a s důležitými společenskými jevy a procesy, které se promítají do každodenního života a mají vliv na utváření společenského klimatu. Zaměřuje se na utváření pozitivních občanských postojů, rozvíjí vědomí přináležitosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a podporuje přijetí hodnot, na nichž je současná demokratická Evropa budována. Důležitou součástí vzdělání v dané vzdělávací oblasti je prevence rasistických, xenofobních, a extrémistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen a výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot.“¹⁴

V souvislosti s prevencí sociálně patologických jevů na základních školách je pro nás důležité, že se tato oblast celkově zabývá prevencí negativních postojů žáků a klade důraz na toleranci a respekt k druhým. Zároveň se snaží o to, aby se žáci seznámili se společenskými jevy a procesy. Oblast je koncipována tak, aby žáci byli sami schopni řešit různé problémy.

Samotný obor Výchova k občanství chce žáka připravit na reálný život, a proto zdůrazňuje sebepoznání žáka a pochopení jednání ostatních lidí.

¹⁴ www.rvp.cz (14. 2. 2009).

„Vzdělávací obor Výchova k občanství se zaměřuje na vytváření kvalit, které souvisejí s orientací žáků v sociální realitě a s jejich začleňováním do různých společenských vztahů a vazeb. Otevírá cestu k realistickému sebepoznání a poznávání osobnosti druhých lidí a k pochopení vlastního jednání i jednání druhých lidí v kontextu různých životních situací. Seznamuje žáky se vztahy v rodině a širších společenstvích, s hospodářským životem, činnostmi důležitých politických institucí a orgánů a s možnými způsoby zapojení jednotlivců do občanského života. Učí žáky respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Rozvíjí občanské a právní vědomí žáků, posiluje smysl jednotlivců pro osobní i občanskou odpovědnost a motivuje žáky k aktivní účasti na životě demokratické společnosti.“¹⁵

Výchova k občanství by tedy měla žáky naučit respektovat názory druhých a zároveň docílit toho, aby si žák dokázal obhájit své vlastní. Upozorňuje také na dodržování mravních principů společnosti a klade důraz na odpovědnost žáka za jeho jednání. Učivo a výstupy jsou strukturovány tak, aby žák poznal sám sebe a díky tomu by si měl sám sebe vážit. Zároveň by se měl dokázat orientovat ve vztazích mezi lidmi a měl by ostatní umět posoudit bez jakéhokoliv předsudku. Nakonec učivo žáky seznamuje se základními právy a povinnostmi a ukazuje rizika porušení zákona.

Tématické okruhy Výchovy občanství jsou Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec, Stát a hospodářství, Stát a právo, Mezinárodní vztahy a Globální svět.

Z hlediska preventivního působení na žáky jsou (podle mého názoru) nejdůležitějšími tématy Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec a Stát a právo. Téma Člověk ve společnosti je širokou učební oblastí a je důležité zejména proto, že by žákům mělo vštípit základní společenská pravidla a normy dané společností. Člověk jako jedinec upozorňuje na odlišnosti mezi lidmi a ukazuje nebezpečí stereotypního posuzování lidí. Stát a právo vymezuje nejen naše práva, ale i problematiku trestných činů a protiprávního jednání. V rámci tohoto tématu se objevuje i téma šikany a diskriminace. Učitel by měl dále poskytnout náhled na řešení problémových situací, pokusit se nastínit chování v problematičtějších situacích a ukázat, že situace má vždy nějaké řešení.

¹⁵ www.rvp.cz (14. 2. 2009).

2.2 Výchova ke zdraví

Další důležitou vzdělávací oblastí v Rámcovém vzdělávacím programu, kterou bych chtěla zmínit, je Člověk a zdraví. Tato oblast zahrnuje obor Výchova ke zdraví.

„Vzdělávací obor Výchova ke zdraví přináší základní poznání o člověku v souvislosti s preventivní ochranou jeho zdraví. Učí žáky aktivně rozvíjet a chránit zdraví v propojení všech jeho složek (sociální, psychické a fyzické) a být za ně odpovědný. Svým vzdělávacím obsahem bezprostředně navazuje na obsah vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Žáci si upevňují hygienické, stravovací, pracovní i jiné zdravotně preventivní návyky, rozvíjejí dovednosti odmítat škodlivé látky, předcházet úrazům a čelit vlastnímu ohrožení v každodenních i mimořádných situacích. Rozšiřují a prohlubují si poznatky o rodině, škole a společenství vrstevníků, o přírodě, člověku i vztazích mezi lidmi a učí se tak dívat se na vlastní činnosti z hlediska zdravotních potřeb a životních perspektiv dospívajícího jedince a rozhodovat se ve prospěch zdraví. Vzhledem k individuálnímu i sociálnímu rozměru zdraví je vzdělávací obor Výchova ke zdraví velmi úzce propojen s průřezovým tématem Osobnostní a sociální výchova.“¹⁶

O tomto oboru se zmiňuji především proto, že se přímo zabývá tematikou zdraví jedince, vyzdvihuje jeho význam a zároveň upozorňuje na jeho ochranu. Obor se zabývá problematikou sociálně patologických jevů ve škole. Součástí učiva tohoto oboru je téma rizik, která ohrožují zdraví jedince. Mezi tyto rizika jsou zahrnuté návykové látky, problém šikany a vliv sekt. Obor se soustředí na jejich vymezení a prevenci.

Tato oblast je ve výuce zcela nová a tudíž se vyskytly problémy v otázce časové dotace. Záleží proto na každé škole, jak tuto oblast v rámci svého Školního vzdělávacího plánu pojme. Výchova ke zdraví se může stát samostatným předmětem, ale většinou je součástí předmětu Výchova k občanství.

Jako samostatný předmět by byla velkým přínosem pro preventivní působení na žáky a pomocníkem učitele při řešení sociálně patologických jevů. Bohužel ale takto samostatně nefunguje.

¹⁶ www.rvp.cz (14. 2. 2009).

2.3 Průřezová témata

Průřezová témata jsou součástí Rámcového vzdělávacího programu a povinnou součástí základního vzdělávání. Zaměřují se na problémy současného světa. Jejich obsah je rozpracován do jednotlivých tematických okruhů. Každý z těchto tematických okruhů obsahuje nabídku jednotlivých témat. Výběr témat a způsob zpracování je na dané škole.

Každá škola je povinna zařadit všechna průřezová témata do vzdělávání na 1. stupni i na 2. stupni. V průběhu základního vzdělávání musí školy nabídnout žákům postupně všechny tematické okruhy jednotlivých průřezových témat. Průřezová témata můžeme začlenit do jednotlivých vzdělávacích oborů, můžeme z nich vytvořit samostatný předmět, nebo je můžeme realizovat v podobě projektů, seminářů a kurzů.

Průřezová témata nabízejí velký prostor k formování a rozvoji žáka. Díky tomu, že je můžeme včlenit do všech vzdělávacích oborů, mají velký rozsah působení. Do průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova je tematika prevence sociálně patologických jevů přímo zařazena. Osobnostní a sociální výchova se vztahuje k běžnému životu žáků a klade důraz na praktické životní dovednosti. To dokládají i tematické okruhy průřezového tématu rozdělené do částí osobnostní, sociální a morální rozvoj jedince.

Jelikož se průřezová témata objevují ve všech předmětech, umožňují nám zařadit problematiku prevence častěji. Díky komplexnosti preventivního působení můžeme vidět pozitivní výsledky v této problematice.

2.4 Školní vzdělávací program vzhledem k otázce prevence

Podle Rámcového vzdělávacího programu si každá škola vytváří vlastní Školní vzdělávací program, ten vychází zejména z potřeb a možností dané školy. Školní vzdělávací program však musí odpovídat zásadám stanoveným v Rámcovém vzdělávacím programu. Na vypracování Školního vzdělávacího programu se podílí všichni učitelé a zároveň jsou odpovědní za jeho realizaci. Školní vzdělávací program je zařazen do povinné dokumentace dané školy a měl by být přístupný veřejnosti.

V následující části vycházím ze Školního vzdělávacího programu Základní školy a Mateřské školy v Lišově. Školní vzdělávací program je součástí povinné dokumentace Základní školy v Lišově. Tento materiál je pro veřejnost dostupný v tištěné podobě ve sborovně Základní školy, kde vám jej na požádání půjčím k nahlédnutí. Zároveň je pro učitele přístupný na počítačové síti školy.

Obor Výchova k občanství zaměřuje Základní škola Lišov podle zásad stanovených v Rámcovém vzdělávacím programu zejména na vytvoření schopností žáka zorientovat se v sociální realitě i sociálních vztazích. Klade důraz na to, aby žák poznal sám sebe, dokázal pochopit jednání druhých lidí v různých situacích a respektoval jejich názory. Dále chce tento obor žáky seznámit se vztahy rodinnými i společenskými a nastiňuje jim činnost jednotlivých politických institucí. Zároveň chce, aby žák znal základní mravní principy a pravidla společenského chování a choval se podle nich. Žák musí být podle zásad stanovených ve Výchově k občanství schopný přebírat odpovědnost za své jednání.

V jednotlivých ročnících jsem vybrala z tohoto Školního vzdělávacího programu tématiku, která se podle mého názoru vztahuje k otázce prevence.

V 6. ročníku se předmět nejmenuje Výchova k občanství, ale Výchova k občanství a ke zdraví, tento název vznikl díky spojení vzdělávacího obsahu Občanské výchovy a Výchovy ke zdraví, protože jsou si tyto oblasti učivem v 6. ročníku blízké. Má časovou dotaci 2 hodiny týdně. Předmět jako takový klade důraz na efektivní využití volného času a preventivní ochranu zdraví. Učivo se soustřeďuje na téma Rodinný život, kde rodina představuje základní zázemí života jedince a má jedince vychovávat a chránit, na téma Život ve škole, kde je škola místem, ve kterém jedinec vstupuje do vztahů s vrstevníky a zdůrazňuje význam vzdělání pro budoucnost jedince, a na téma Miniúvod

do lidských práv, které vymezuje základní otázky v problematice lidských práv a nastiňuje pojmy diskriminace, právo a povinnosti.

Z hlediska prevence si myslím, že právě rodina je místem, které dá jedinci základy k pochopení a odmítnutí sociálně patologických jevů a zároveň je jedinci oporou při řešení nějakého problému. Další téma podle mého názoru nastíní žákovi, jak je důležité být sám sebou a nenechat se ovlivnit vrstevníky. Poslední zmiňované téma vymezuje pojmy důležité pro prevenci šikany a dalších jevů.

7. ročník má časovou dotaci 1 hodiny týdně. Z hlediska prevence sociálně patologických jevů můžeme zmínit učivo v tématu Komunikace, které se soustředí na problém vlivu rodiny, vrstevníků i médií na vývoj jedince. Žáci se mají naučit rozpoznat negativní jevy vzniklé mezi spolužáky, snahu ovlivnit jejich názory i chování a dokáží kriticky zhodnotit pravdivost různých sdělení. Nelze opominout ani téma Člověk a kultura, které klade důraz na slušné chování a nastin chování v konkrétních životních situacích, a téma Lidská práva, které vymezuje pojmy morálka, povinnost a lidská práva.

Stejně jako v předchozím ročníku i zde je kladen důraz na to, aby si jedinec dokázal vytvořit vlastní názor a nenechal se ovlivnit ostatními. Slušné chování by žáci měli uplatňovat mezi sebou, to znamená, že by neměli druhému ubližovat ani jej pomlouvat. Žáci by si dále měli uvědomit své povinnosti, mezi které samozřejmě patří školní docházka.

V 8. ročníku je stejná časová dotace 1 hodiny týdně. Nejdůležitějšími tématy učiva jsou téma Osobnost, které se soustředí na jednotlivé vývojové etapy života žáka a vlivy působící na formování jeho osobnosti, zároveň klade toto téma důraz na sebepojetí žáka a jeho zájmy, a téma Člověk v sociálních vztazích, které by žákovi mělo nastínit možnosti řešení konfliktů, vyrovnání se s kritikou a důležitost jeho zdraví.

Zájmy jsou v oblasti prevence velmi důležité, pokud má žák dostatek vhodných zájmových aktivit, nemá čas sklouznout například k návykovým látkám. Stejně tak když si bude vážit svého zdraví, nebude si ho ničit kouřením nebo drogami.

9. ročník má časovou dotaci 1 hodiny týdně. K důležitému učivu patří téma Rodina a zákony, které přináší otázku krizových situací rodiny, způsobů jejich řešení a nastiňuje možnosti odborného poradenství, a téma Globální svět, které ukazuje celosvětové problémy dnešního světa.

V rodinách se občas objeví různé problémy, pokud se žák k problémům postaví čelem a bude vědět, jak je řešit, nebude hledat únik od problémů třeba v alkoholu. Protože to je řešení pouze krátkodobé a navíc ohrožuje jeho zdraví.

3. MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

Každá škola plní Minimální preventivní program, který vypracovává školní metodik prevence na příslušný školní rok. Minimální preventivní program se zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů a je součástí výchovně vzdělávacího programu školy. Tento program vychází z Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.¹⁷

V následující části vycházím z charakteristiky konkrétního Minimálního preventivního programu Základní školy a Mateřské školy v Lišově, který je z tohoto školního roku 2008/2009, do příloh je zařazen celý Minimální preventivní program.

Minimální preventivní program je součástí povinné dokumentace školy a je vymezen v plánu školy pro daný školní rok. Zároveň je uveden v Školním vzdělávacím programu školy.

Základní údaje obsažené v Minimálním preventivním programu: A) Zmapování situace ve škole, pro stanovení cílů Minimálního preventivního programu; B) Cíle vyplývající ze zmapované situace; C) Minimální preventivní program.

Část A zahrnuje celkové zmapování situace školy. Patří sem vymezení problémů, se kterými se škola potýká, dále pak nastin prostředí a okolí školy. Zároveň se v první části zpracovávají informace, které školní metodik prevence získá od kolegů, žáků a rodičů. Součástí první části je zhodnocení Minimálního preventivního programu z předchozího roku.

Základní škola a Mateřská škola v Lišově je typem venkovské školy, počet žáků ve školním roce 2008/2009 je 376. Jelikož se v Lišově nachází Střední odborné učiliště, musí škola řešit problém s kontakty žáků obou škol. Žáci základní školy se snaží starší žáky učiliště napodobovat. Další problémovou skupinou je skupina žáků vyloučených ze středních škol, tito žáci nepracují a během dne se potulují po Lišově, jsou tedy nevhodným příkladem pro žáky základní školy. Škola v rámci prevence spolupracuje s místní dětskou doktorkou, místní policií a dalšími odborníky. Mezi problematické sociálně patologické jevy na škole podle informací pedagogů patří kouření, záškoláctví,

¹⁷ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-13> (13. 3. 2009).

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních, č.j.: 20 006/2007-51 nabyt účinnosti dnem zveřejnění ve Věstníku MŠMT ČR a to dne 7. listopadu 2007

Část tohoto pokynu je uvedena v přílohách, celý je možno prostudovat na stránkách Ministerstva školství. Metodický pokyn vymezuje základní pojmy, zabývá se začleněním prevence do Školního vzdělávacího programu a definuje Minimální preventivní program škol.

agresivita a šikany. Škola organizuje k těmto problémům a zároveň mnoha jiným pro žáky i rodiče žáků besedy s odborníky. Pokud se vyskytne podobný problém mezi žáky, žáci jej mohou řešit se svým třídním učitelem na třídnické hodině nebo dotazem vhozeným do Schránky důvěry. Loňský Minimální preventivní program byl na škole úspěšně splněn, nejvíce se při jeho realizaci osvědčily besedy s odborníky.

V části B školní metodik prevence vymezuje základní cíle prevence vyplývající z části A. Prevence má navazovat na akce konané předchozího roku. Důležitým prvkem je podle metodika prevence stanovení jasných pravidel ve školním řádu, poskytnutí pravdivých informací a zároveň se soustředit na spolupráci s rodiči. Za cíle prevence si škola klade především problém slušného chování (Slušné chování je problémem dnešní doby a odvíjí se od něj řada dalších problémů. Slušné chování je základ pro správný vývoj osobnosti, a proto na něj škola klade hlavní důraz), spolupráci žáků mezi sebou (Tato spolupráce probíhá formou různých projektů. Většinou tyto projekty vychází od žáků samotných. Žáci vyšších ročníků pomáhají během různých školních akcí dětem z prvního stupně. Tato spolupráce je přínosná pro obě věkové skupiny – starší žáci se naučí pomáhat mladším, mladší získají staršího kamaráda). Dalším cílem je ochrana zdraví (Ochrana zdraví je velmi důležitá, proto se na ni škola soustředí formou projektů), protidrogová prevence, vyřešení problému s kouřením, s šikanou a záškoláctvím (Záškoláctví se na škole projevuje výjimečně, protože jsou za něj tvrdé postihy. Žák může dostat dvojku z chování.) a posledním cílem je prevence agresivity (Agresivitu mezi žáky snižuje podpora vzájemné spolupráce, pokud si žáci budou pomáhat, stanou se z nich kamarádi a k agresivitě nebude docházet.).

Část C je rozdělena do sedmi částí. První zahrnuje práci pedagogického sboru a vedení školy a soustřeďuje se na samotnou práci pedagogů.

Třídní učitel musí žáky seznámit s pravidly vymezenými školním řádem a důležitými telefonními čísly. Na začátku roku metodik prevence seznámí ostatní pedagogy s Minimálním preventivním programem školy na příslušný školní rok. Učitelé se v rámci Minimálního preventivního programu zúčastnili na začátku školního roku odborného semináře na téma šikana vedeného metodikem prevence. Školní metodik prevence se účastnil setkání v Krizovém centru v Českých Budějovicích.

Další podkapitola této části uvádí spolupráci rodičů a školy. Škola je povinna seznámit rodiče s činností metodika prevence. Dále škola pořádá řadu aktivit určených pro rodiče žáků, těmito aktivitami jsou například besedy na téma sociálně patologických jevů, škola zároveň poskytuje rodičům materiály o sociálně patologických jevech. Do

dalších pořádaných aktivit podporujících spolupráci rodičů se školou patří Dny otevřených dveří, Barevné dny, školní akademie a výstava, účast školy na programu slavností města Lišova a na organizace výročí školy.

Aktivity se soustředí nejen na rodiče žáků, ale i na samotné žáky, to nastiňuje podkapitola třetí, která vymezuje specifickou a nspecifickou prevenci v rámci výuky. Prevence je zakomponována do jednotlivých předmětů v každém ročníku školy. Viz příloha č. 3

Podkapitola pátá - Spolupráce s okolím školy uvádí odborníky a organizace, se kterými je škola v kontaktu nebo se kterými by chtěla kontakty upevnit (například větší spolupráce s místním Městským úřadem).

V předposlední podkapitole se uvádí evidence a efektivita, tuto podkapitolu vypracovává sám metodik a vztahuje se k jeho evidenci případů s problémovými žáky na škole. V poslední kapitole jsou pouze uvedeny závěrečné informace.

4. VYMEZENÍ POJMŮ: SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY A PREVENCE

„Sociální patologie se zabývá průběhem a podmínkami abnormálních sociálních projevů jako jsou zločinnost, alkoholismus, sociálně podmíněné psychické poruchy.“¹⁸ Můžeme tedy říci, že označuje všechny nenormální nebo všeobecně nežádoucí společenské jevy. Zahrnujeme sem i jevy společensky nebezpečné, jako jsou například formy deviantního chování. Stanovení toho, co je patologické se může lišit. Přímé vysvětlení patologie se totiž odvíjí od pojetí normality v dané společnosti. Sociální patologie se zabývá studiem příčin vzniku sociálně patologických jevů.

Sociálně patologický jev označuje tedy chování jedince, které charakterizuje především nezdravý životní styl, nedodržování a porušování sociálních norem ale i zákonů, předpisů i etických norem. Toto chování jedince může vést k poškozování zdraví daného jedince nebo poškozování prostředí, případně společnosti. Jeho výsledkem mohou být celospolečenské poruchy. Proto tyto jevy označujeme jako škodlivé a ohrožující nejen společnost, ale i konkrétního jedince.

Některé sociálně patologické jevy se ocitají až na hranici zákona (prostituce), jiné mají spíše individuální charakter (alkoholismus). Příčiny těchto jevů jsou různorodé a ovlivněné celou řadou specifík. Jednou z mnoha příčin může být vývoj společnosti i společnost sama o sobě, dále nezaměstnanost, chybné začlenění jedince do společnosti zároveň i vliv vrstevníků, se kterými je jedinec denně v kontaktu. Nelze opomenout ani rodinu, ze které jedinec pochází. Většinou se příčiny vzniku jevu prolínají a na sociálně patologickém jevu se jich podílí několik.

Důsledky sociálně patologických jevů se objevují v životě jedince, neboť ovlivňují jeho zdraví. Mohou dokonce zapříčinit, že se u jedince plně nerozvine jeho potenciál, nebo mohou snižovat kvalitu jeho života. Vzhledem k prostředí tyto jevy působí na vztahy v rodině, které se díky nim zhoršují. Zhoršení nastane i v kontaktech na pracovišti či mezi vrstevníky.

Společnost má možnost tyto jevy ovlivnit a to buď represí nebo prevencí. V rámci represe se uplatňuje především působení policie a soudů. To znamená, že obě tyto složky stíhají jedince, kterým bylo prokázáno porušení norem společnosti. Prevence se snaží předcházet vzniku těchto jevů. Nejúčinnějším při problémech spjatých se sociálně patologickými jevy je propojení represe a prevence. Důležité je věnovat pozornost již

¹⁸ Hartl, P., Hartlová, H. Psychologický slovník, Praha: Portál, 2000, s. 401.

příznakům těchto jevů, protože to nám dává možnost včasného zakročení proti těmto jevům již v počátcích a zabránění dalšímu rozvoji. Prevence by měla působit tak, aby sociálně patologické jevy omezila na nejmenší možnou míru a zmírnila jejich dopad na společnost.

Mezi sociálně patologické jevy zahrnujeme šikanu, závislosti, záškoláctví, sekty, kriminalitu dětí a rasismus.

Prevence těchto jevů v současnosti upouští od jednorázových či spontánních akcí zaměřených pouze na jeden jev, ale snaží se o komplexnost a klade důraz na přiměřenou, pravdivou informovanost veřejnosti.

Důležité je, aby program prevence zároveň nabízel využití volného času (například v oblasti kultury, sportu i vzdělání) a zaměřoval se na podporu zdravého životního stylu. Zásady prevence se postupně ustalují a můžeme vytýčit ty nejdůležitější jako jsou ověřená data a skutečnosti, strukturovaný přístup, pojetí prevence jako procesu. Měli bychom se soustředit i na hodnocení efektivity a úspěšnosti prevence. Abychom dosáhli stanovených cílů, musíme působit preventivně v delším časovém úseku. Pokud se chceme prevencí zabývat plnohodnotně, musíme znát sociální prostředí, zájmy, postoje a hodnotovou orientaci skupiny, ve které se sociálně patologický jev vyskytl. Právě poznání problémové skupiny nám pomůže při realizaci prevence a stanovení efektivního postupu.

Slovo prevence pochází z latinského *praeventus* (zákrok předem). V širším slova smyslu znamená prevence předcházení nějakému nežádoucímu jevu a ochranu před ním. Označuje aktivity, jejichž cílem je potírání výskytu a zabraňování rozvoji negativního jevu ve společnosti. Prevence může být zaměřená individuálně nebo skupinově. To znamená, že se buď soustředí na práci s jednotlivcem, nebo se zabývá prací s cílovou skupinou. Systém prevence lze členit na prevenci primární (ta je pojímána jako prvotní a základní, soustředí se na předcházení ohrožujícím situacím v celé sledované populaci, jejím cílem je především ochrana a posilování zdraví); sekundární (zaměřuje se na rizikovou skupinu ohroženou negativním jevem, zabývá se vhodnými opatřeními, kterými lze vzniklou poruchu odstranit, vhodně léčit a zabránit jejímu zhoršení); terciální (zaměření na jednotlivce či skupinu, kde se již negativní jev projevil, snaha o zmírnění následků tohoto jevu, usiluje o odstranění dočasných i trvalých následků poruchy a o zpětné začlenění jedince do běžných činností i o jeho návrat do původní sítě jeho sociálních vztahů).

Prevence může být orientována specificky nebo nespecificky. Specifická prevence se zabývá konkrétními jevy (jako jsou kriminalita, drogy, šikana) na rozdíl od

nespecifické, která se soustředí na prevenci sociálně patologických jevů celkově, podporuje a rozvíjí sociálně žádoucí formy přirozeně. Radíme sem například výchovu v rodině nebo ve škole.

Pomocí specifických preventivních programů je třeba předcházet nebo omezovat výskyt společensky nežádoucího chování například rizikového chování. Nespecifická primární prevence zahrnuje aktivity, které tvoří její nedílnou součást a jsou to programy, mezi které řadíme různé volnočasové aktivity.

„Organizační systém primární prevence v České republice můžeme rozdělit na úroveň horizontální a vertikální. Každá z těchto úrovní se orientuje jiným směrem. V rámci horizontální úrovně MŠMT aktivně spolupracuje s věcně příslušnými resorty (Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo obrany) a nadresortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra - v těchto orgánech jsou zastoupeny všechny věcně příslušné resorty). Při ministerstvu byly vytvořeny dvě skupiny a to pracovní skupina specifické primární protidrogové prevence a Pracovní skupina prevence kriminality a ostatních sociálně patologických jevů složená ze zástupců věcně příslušných resortů, krajů, akademické obce, nestátních neziskových organizací, školských poradenských zařízení, vysokých škol, přímo řízených organizací ministerstva a vybraných odborníků na danou problematiku. Cílem pracovních skupin je spolupráce, sjednocení přístupů a koordinace činností v dané oblasti napříč resorty.

Na vertikální úrovni MŠMT metodicky vede a koordinuje síť koordinátorů, tvořenou krajskými školskými koordinátory prevence (pracovníci odborů školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), metodiky prevence (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a školními metodiky prevence (vybraní pedagogové ve školách a školských zařízeních).¹⁹

¹⁹ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-13> (13. 3. 2009).

5. PRAKTICKÁ ČÁST - PŘÍPRAVY HODIN

Praktická část je zaměřena na vytvoření příprav k jednotlivým sociálně patologickým jevům. Nelze postihnout všechny jevy, a tak jsou vybrány ty, o kterých si myslím, že jsou aktuální a v současné škole se mohou projevit nejvíce. Přípravy hodin se neopírají o žádnou učebnici, neboť v každé škole mohou učit podle různých učebnic, a tak by přípravy a pracovní listy spjaté pouze s jedinou učebnicí nebyly přínosné a využitelné pro další práci. Právě proto je v přípravách použito citací z odborných knih, doplňujících informací a ilustrujících příběhů. Díky tomu materiál nabyl na obsahu a tato část se od původního záměru značně rozšířila. Každá příprava je tvořena tak, aby si učitel nemusel vyhledávat další informace. Informace k tématu má vloženy přímo do přípravy, stejně jako doplňující informace a ilustrační příběhy. Tyto informace jsou proto nezbytné a musí být uvedeny přímo v přípravě, aby byl vytvořen komplexní materiál využitelný v praxi.

V této části jsou zpracovány přípravy hodin k předmětu Výchova k občanství. Tyto přípravy se zaměřují na prevenci sociálně patologických jevů. Do každého ročníku je zařazena tematika určitého sociálně patologického jevu nebo jevů. Jevy jsou rozděleny tak, aby žáci mohli při dané hodině navázat na znalosti z jiných předmětů nebo nižších ročníků.

Každá příprava je rozčleněna do tří částí a to motivační, výkladové a závěrečné. Motivační část slouží k uvedení do tématu, výkladová se zaměřuje na teorii a práci s různými materiály a závěrečná shrnuje celé téma (například úkolem pro žáky). Všechny přípravy obsahují pracovní list pro žáky. Ten má sloužit místo psaných poznámek a v něm zadané úkoly k dokreslení tématu. Pracovní listy jsou zvoleny také proto, že usnadňují a zrychlují práci se žáky.

Příprava je pro přehlednost dělena různým typem písma, kdy kurzívou jsou psány poznámky pro učitele a rozšiřující informace, které může v hodině uvést. Normálním písmem jsou psány obecné informace, které jsou stejné pro žáky i pro učitele. Přípravy se zaměřují na propojení teorie a praxe.

Všechny hodiny jsem měla možnost odučit na Základní škole a Mateřské škole v Lišově v rámci předmětu Výchova k občanství. Na závěr každé přípravy jsem tedy zařadila mé zhodnocení hodiny po odučení daného tématu a můj pohled na průběh

hodiny. Žáci během hodiny vyplňovali pracovní listy, a tak jsem do příloh vložila ukázky z jejich práce.

Témata v jednotlivých ročnících:	6. ročník:	šikana; záškoláctví
	7. ročník:	alkohol; kouření
	8. ročník:	násilí; drogy
	9. ročník:	sekty.

5.1 Šikana

Šikanu řadíme mezi sociálně patologické jevy a můžeme říci, že je jedním z velmi závažných problémů dnešní doby. Šikana se šíří na učilištích, v armádě, ale bohužel i na základních školách a je tedy nebezpečím pro žáky i pro učitele. Jedná se o složitý problém také proto, že nemůžeme jednoznačně určit příčiny vzniku šikany. Dá se říci, že na jejím vzniku se podílí celá řada jednotlivých podnětů, ať už se jedná o prostředí nebo charakter aktérů šikany. Ať už jsou příčiny jakékoliv, následky šikany se objeví v životě všech zúčastněných (agresora, oběti i přihlížejících jedinců). Proto bychom se měli, my učitelé, pokusit předcházet jejímu vzniku a snažit se ve škole vytvořit takové prostředí, aby se zde šikana nemohla objevit.

„Odborníci šikanu klasifikují jako poruchu chování a mluví o ní jako o odchylce v oblasti socializace jedince. Mezi příčiny vzniku řadí faktory biologické, psychické i sociální. Šikana představuje formu agresivního násilí a tzv. psychotraumatizace ve skupině, je jednou z forem syndromu CAN (Child Abuse and Neglect), chování, které lze charakterizovat jako asociální. Jedná se o agresivní jednání, pomocí kterého si šikanista způsobováním fyzických nebo psychických útrap zjednává či udržuje převahu nad svou obětí. Cílem agresora je získat nad druhými osobami pocit převahy, moci, určité výhody.“²⁰

Záleží na nás, abychom takovému jednání nedali možnost vzniknout, případně dokázali včas zasáhnout.

Téma hodiny: Šikana

Cíl hodiny: Vysvětlit si pojem šikana, nastínit si možnosti řešení tohoto problému, uvědomit si špatnost takového chování vůči ostatním

Po absolvování vyučovací hodiny žák :

zná: pojmy šikana; agresor; oběť; přihlížející většina; organizace, kam se v případě šikany může obrátit

²⁰ Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003, s. 26.

umí: rozpoznat projevy šikany

zaujímá postoje: k šikaně jako k škodlivému jevu společnosti Časová dotace: 90 minut

Metody práce: slovní
 praktická
 brainstorming

Formy práce: samostatná
 práce ve skupinách

Literatura k tématu: Michal Kolář - Bolest šikanování
 Stanislav Bendl - Prevence a řešení šikany ve škole

Obsah hodiny

1. Motivační úvod

Učitel napíše na tabuli slovo ŠIKANA a žáci mají připsat, co si pod tímto pojmem představují nebo co tento pojem zahrnuje. Následuje diskuze se žáky o této problematice. *K tématu mohu doporučit knihu Michala Koláře, které je velmi obsáhlá a uvádí praktické příklady i mnoho důležitých informací. Většina příběhů použitých v následující části je vybrána právě z této knihy. Teorie je stručněji zpracována v knize od Stanislava Bendla.*

2. Výkladová část

Tato část hodiny zahrnuje samostatnou práci s pracovním listem, kde jsou uvedeny základní údaje o šikaně. Učitel rozdá pracovní listy a texty a žáci samostatně odpovídají na otázky.

- Zadané otázky:
1. Jak byste charakterizovali šikanu?
 2. Jaké útoky můžeme do šikany zahrnout?
 3. Co patří k podstatným rysům šikany?
 4. Jaké má šikana varianty?
 5. Co řadíme mezi skryté projevy šikany?
 6. Napište tři projevy zjevné šikany.

Poté následuje kontrola správných odpovědí:

1. Šikana je jakékoliv chování, jehož cílem je ublížit jedinci nebo určité skupině.
2. Zahrnujeme sem útoky fyzické a slovní.
3. Mezi podstatné rysy patří nepoměr sil, agrese jako cíl jednání a opakovanost.
4. Varianty jsou skryté a zjevné.
5. Řadíme sem sociální izolaci.
6. Zjevné šikanování je například fyzické násilí, vydírání a ničení věcí.

Práce s tabulkou

Během kontroly správných odpovědí dá učitel každému žákovi lísteček se slovem a toto slovo má žák správně zařadit do tabulky na pracovním listě. Vše píšeme zároveň na tabuli a do pracovních listů.

Lístečky: chce dominovat okolí, tělesně zdatný, nedostatek morálního cítění, tendence k agresi, zneužívá strach jiných, snaží se upoutat pozornost, odlišuje se od ostatních, přílišná sebekritičnost, nízké sebevědomí, tělesně slabší, zvýšená citlivost, mentálně slabší nebo vysoce inteligentní, nezúčastněnost, ztráta iluzí o společnosti, souhlasný postoj, pasivní zastrašený nesouhlas.

Správné zařazení:

<i>Agresor</i>	<i>Oběť</i>	<i>Přihlízející většina</i>
<i>chce dominovat okolí</i>	<i>odlišuje se od ostatních</i>	<i>nezúčastněnost</i>
<i>tělesně zdatný</i>	<i>přílišná sebekritičnost</i>	<i>ztráta iluzí o společnosti</i>
<i>nedostatek morálního citění</i>	<i>nízké sebevědomí</i>	<i>souhlasný postoj</i>
<i>tendence k agresi</i>	<i>tělesně slabší</i>	<i>pasivní zstrašený</i> <i>nesouhlas</i>
<i>zneužívá strach jiných</i>	<i>zvýšená citlivost</i>	
<i>snaží se upoutat pozornost</i>	<i>mentálně slabší nebo vysoce</i> <i>inteligentní jedinec</i>	

Skupinová práce

Po vyplnění tabulky se žáci rozdělí do skupin. Každá skupina dostane příběh, který si má přečíst, protože pak jej převypráví ostatním a navrhne řešení daného problému.

Příběhy jsou do hodiny vloženy kvůli dokreslení tématu. Pro žáky je určitě důležitá teorie, ale názorný příklad jim dá mnohdy více než pečlivě připravená teoretická stránka hodiny. Žáci si musí uvědomit, že problematika šikany zasahuje do běžného života, a co se může stát, když se obětí šikany nepomůže.

Příběh č. 1

„Příběh školní šikany s tragickými následky začal v roce 2003 v baskickém městě Hondarrabia. Třináctiletý žák střední školy Jokin Ceberio se stal terčem útoků dvou spolužáků, kteří jej trápili kvůli jeho zdravotním potížím. Postupem času se stal fackovacím panákem pro celou školu. Do záležitosti se vložili rodiče, kteří po dlouhém naléhání zjistili jména Ceberiových trýznitelů. O pár dní později se Jokin Ceberio vrátil do školy. Měl s sebou mobilní telefon, který měl v případě potřeby hned použít. Všechno dopadlo ale jinak. Ceberio zamířil k vysoké kamenné zdi staré části města Hondarrabia a vrhl se dolů. Byl na místě mrtev.“²¹

Příběh č. 2 - Místostarosta mediálně chránil strůjce šikany

„Tvrdá šikana mezi hokejovými gladiátory ve sportovní škole skončila těžkým poraněním oběti. Trenérovi se podařilo odhalit čtyřlenné jádro agresorů. Na jeho žádost mu

Následující příběhy, stejně jako příběhy uvedené v jiných přípravách, jsou do hodin zařazeny k dokreslení probíraného tématu. Jsou vloženy do příprav k zjednodušení práce učitele. S těmito příběhy učitel pracuje přímo v hodině a slouží žákům k pochopení tématu.

²¹ <http://www.grandsummary.estranky.cz/stranka/sikana> (4. 2. 2009).

výtečníci sepsali detailně, co s obětí dělali. Ani to neskrývali. Když se matka oběti dozvěděla některé podrobnosti o týrání svého syna – mimo jiné mu přibíjeli ruku hřebíkem – zhroutila se a byla dlouhodobě hospitalizována. Ředitel na podkladě uvedeného šetření iniciátory vyloučil ze školy a zároveň nahlásil na policii.

To však vyvolalo silnou nevoli více lidí. K nesouhlasu se kromě rodičů agresorů přidal i místostarosta, který byl funkcionářem oddílu. Inicioval článek v MF Dnes s příznačným názvem „Tvrdý zákrok školy vyvolal údiv“. Krédo článku znělo: Za obyčejnou klukovinu museli odejít nejlepší hokejisté ze školy.²²

Příběh č. 3 - Premiantka třídy

„Půvabná třináctiletá dívka, premiantka třídy závodně hrající tenis, se stala terčem kritiky a nemilosti skupiny spolužáků. Nedokázala se zapojit do společné zábavy, snad působila poněkud křečovitě a byla příliš orientovaná na výkon. To však neopravňovalo silného a oblíbeného chlapce, aby ji dlouhodobě fyzicky ubližoval. Jelikož Alena byla zdatná a odvážná dívka, pokoušela se mu někdy postavit a vrátit mu způsobené příkoří, ovšem proti jeho brutalitě neměla šanci. Schytala od něj tvrdé rány a kopance. Nikdo se jí nezastal. Po takovém střetu často plakala. Rodiče a učitelé se nikdy o jejím trápení nedověděli. Obětí agresivity tohoto „džentlmena“ se krátkodobě staly dvě další dívky s výborným prospěchem. Po příchodu nového žáka, který byl jednoznačně silnější a přitom povahově mírný a jemný, násilí zmíněného chlapce ustalo.“²³

Příběh č. 4

„Od první třídy si s ní nikdo nechtěl hrát, protože prý nikam nedejde. Jana byla totiž postižená mozkovou obrnou. Někdy ji sice pod nátlakem pedagogů někam odvedli, ale tam ji nechali. Jejich krátkodobou pozornost získala pouze tehdy, když jim něco dala. Celé se to zhoršilo, když Jana přešla na druhý stupeň do jiné školy. Nečekala ji sice „přivítáčka“, jak bývá někdy zvykem, ale děti ji nepřijaly a začaly ji trápit. Jana se cítila hrozně a často plakala. Jednou děti vypsalý referendum, zda s nimi může jet Jana na hory, či ne. Většina nechtěla...“²⁴

Možnosti řešení:

Příběh č. 1

Žák mohl být přeložen na jinou školu v daném městě.

²² Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001, s. 22.

²³ Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001, s. 49.

²⁴ Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001, s. 45.

Příběh č. 2

Řešení šikany bylo ze strany ředitele školy správné, zarážející byl přístup místostarosty města.

Příběh č. 3

Dívky se měly svěřit rodičům případně zavolat na Linku bezpečí.

Příběh č. 4

Jana se měla svěřit rodičům a společně s nimi situaci řešit.

Učitel společně se žáky vybere nejlepší řešení a napíše je na tabuli. Může žáky vybidnout, aby vymysleli, co nejvíce možností řešení daného problému.

3. Závěrečná část

Následuje poslední skupinová práce. Žáci mají za úkol sepsat pravidla, podle kterých by se měli všichni ve škole řídit a chovat, aby u nich projevy šikany neměly šanci.

Žáci se rozdělí do stejně velkých skupin (nejlépe čtyřčlenných). Prvním úkolem je, aby každý ve skupině napsal na papír několik pravidel, která podle něj mohou zabránit šikaně. Učitel nechá žákům pár minut a pak žáci papír předají žákovi po své pravici. Ten si přečte již napsaná pravidla a dopíše k nim ta, která si myslí, že na papíře chybí. To se opakuje ještě jednou. Papír se dostane ke čtvrtému členovi skupiny a jeho úkolem je potrhout na papíře pravidla, která jsou ta nejdůležitější. Celá skupina pak musí z podtrhaných pravidel vybrat tři a napsat je na tabuli. *Příklad pravidel: 1. Budeme na sebe hodní. 2. Budeme si pomáhat. 3. Nebudeme se druhým smát. 4. Nebudeme nikomu ubližovat. 5. Budeme respektovat názory ostatních.*

Učitel na závěr shrne nejdůležitější informace z celé hodiny a zopakuje je společně s žáky.

Pracovní text

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“²⁵

„K podstatným rysům šikany bývají řazeny: nepoměr sil mezi agresorem a obětí, skutečnost, že agrese je cílem jednání, opakování agrese.“²⁶

„K odlišení projevů šikany se používají různá kritéria. Jedno z dělítek představuje „viditelnost“ šikany. Podle tohoto kritéria lze rozlišovat šikanování skryté a zjevné. Skryté šikanování se projevuje sociální izolací oběti a jejím vyloučením ze skupiny vrstevníků. Zjevné šikanování má podobu fyzického násilí a ponižování (strkání, bití, zavírání do uzavřených prostor), psychického ponižování a vydírání (nadávky, sociální izolace, nucení k posluhování, nucení ke svlékání), destruktivních aktivit zaměřených na majetek oběti (brání a ničení věcí, poškozování oděvu, vytrhávání stránek knížek, trhání sešitů).“²⁷

Údaje důležité k práci s pracovním listem jsou použité z odborných knih a slouží žákům místo textu v učebnici.

²⁵ http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html#definice (4. 2. 2009).

²⁶ Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003, s. 25.

²⁷ Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003, s. 27.

Hodnocení hodiny

Zvolené metody práce

Slovní metodu jsem používala v průběhu celé hodiny, neboť jsem se žáků ptala na doplňující otázky.

Praktickou metodu představovala práce s pracovním listem. Někteří žáci měli list vyplněný rychle a k otázkám doplnili i vlastní názor, pak ale museli na ostatní čekat. Ně kterým žákům totiž dělala problémy orientace v textu. Měli problém s pochopením otázky a vyhledáním odpovědi. Bylo vidět značné rozdíly ve vyspělosti žáků, někteří čtou text a porozumí mu ihned, jiní potřebují nápovědu. Možná je to tím, že žáci celkově méně čtou a orientace v textu je pro ně obtížná. Během následné kontroly si ale všichni mohli opravit chybné údaje. Vyplňování tabulky proběhlo bez komplikací.

Použité příběhy žáky zaujaly a díky nim se propojila teoretická a praktická část hodiny. Metoda brainstormingu použitá hned v úvodu žáky aktivizovala, každý chtěl přispět nějakým slovem, někteří se snažili vymyslet slov více.

Formy práce

Samostatná práce byla pro některé obtížná. Práce ve skupinách žáky bavila. Vzájemně spolupracovali a doplňovali se.

Zapojení žáků

Do hodiny se zapojili téměř všichni. Zejména během skupinové práce se snažili a pracovali společně. Bylo vidět, že skupinová práce žáky „chytila“ více než samostatná.

Přístup žáků k tématu

Téma pro ně bylo „neokoukané“, zabývali se jím pouze chvíli na prvním stupni, a tak je zaujalo.

Celkový dojem

Z hodiny mám velmi dobrý pocit. Během devadesáti minut se nám podařilo zvládnout naplánované téma. Žáci celou dobu aktivně pracovali a hodina se povedla. Možná to bylo také tím, že se žáci s tímto tématem zatím setkali pouze jednou na prvním stupni a tudíž pro ně téma bylo nové.

Povedl se zejména rozbor příběhů a sestavování pravidel. Většina žáků nad pravidly přemýšlela, hlouposti se objevily pouze u jedné skupiny, jinak se všichni snažili, aby jejich pravidla byla přínosná.

Problém vznikl pouze při dělení žáků do skupin. Než se žáci přesunuli na jiné místo, zabralo čas.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Během úvodní části mě překvapily vyspělé názory některých žáků o problematice šikany.

2. Výkladová část

Jak už jsem psala výše, byl problém s pochopením textu. Navíc žáci píšou různou rychlostí, a tak byli někteří hotoví dříve a museli čekat na ostatní.

Během vyplňování tabulky si žáci v případě potřeby poradili navzájem, nebylo potřeba zasahovat do jejich práce.

Převyprávění příběhů o šikaně, žáci sledovali pozorně. Některé příběhy je udivily a díky tomu se rozvinula diskuze zejména u příběhu Místostarosta mediálně chránil strůjce šikany. Kdy žáci chování místostarosty považovali za nevhodné a udivující.

3 Závěrečná část

Je zajímavé, že některá pravidla se objevila u všech skupin a všichni je považovali za základní.

Návrhy pro další vyučování

Pokud by hodinu chtěl učit někdo jiný, poradila bych mu, aby místo samostatné práce zvolil práci ve dvojicích, žáci by si mohli radit a vzájemně si pomoci, tím by se zrychlilo odpovídání na otázky.

5.2 Záškoláctví

Je mnoho důvodů proč nejt do školy...Žáci by si ale měli uvědomit, co všechno jim škola dává a co všechno se ve škole naučí. Škola nejsou jen úkoly, ale také kamarádi a zážitky. Škola je důležitou součástí jejich života. I přesto, že se jim ve škole občas nelíbí, musí do ní chodit, aby si rozšířili své znalosti a naučili se sociálním dovednostem. Škola se stává odrazovým můstkem jejich budoucnosti.

Téma hodiny: Záškoláctví

Cíl hodiny: Vysvětlit si pojem záškoláctví; uvědomit si, proč je důležité chodit do školy

Po absolvování vyučovací hodiny žák:

zná: pojem záškoláctví; důvody, které k záškoláctví vedou a možnosti řešení tohoto problému

umí: vysvětlit tento pojem

zaujímá postoje: k záškoláctví jako špatné možnosti řešení problémů

Časová dotace: 45 minut

Metody práce: slovní

praktická- scénky

Formy práce: práce ve skupinách

samostatná práce

Literatura k tématu: Julian Elliott, Maurice Place – Dítě v nesnázích

Richard Jedlička, Jaroslav Kořa – Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže

Obsah hodiny

1. Motivační úvod

Učitel rozdá žákům pracovní listy a žáci mají během tří minut napsat, co nejvíce slov, která se jim vybaví, když se řekne slovo ŠKOLA. Každý pracuje samostatně, po uplynutí časového limitu si žáci slova spočítají a kdo jich má nejvíce, je přečte ostatním.

Součástí motivačního úvodu je, pokusit se vypsát povinnosti, které žáci ve vazbě ke škole mají. Příklad: dostavit se včas na vyučování, chodit do školy, připravovat se na vyučování. Učitel v odpovědích čerpá především ze školního řádu, který by žáci měli znát. Dále se učitel ptá, podle čeho se musí během školní docházky řídit. Může následovat diskuze o školním řádu a zakotvení povinností žáků v něm.

Učitel se může také zeptat, zda žáci ví, kdy byla zavedena povinná školní docházka. V českých zemích byla povinná školní docházka zavedena roku 1774 Marií Terezií.

Velmi dobře je tato problematika nastíněna v knize Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, ze které jsem čerpala především teoretickou část hodiny.

Pomocným materiálem mi byl i pracovní sešit programu Malá policejní akademie, který se tímto problémem také zabývá. Informace jsou v něm přehledně uspořádány a spojují praxi a teorii.

2. Výkladová část

Výkladovou část začne učitel pro zpestření scénkami a na ně pak naváže teorií k problematice záškoláctví. Učitel rozdá žákům rozděleným do trojic nebo čtveřic témata scének, která si mají během několika minut připravit. Scénka může být zahrána bez mluvení a nebo může jít o dialog. Žáci ale nesmí říci, co přesně předvádějí, a ostatní se snaží poznat, co scénka znamená.

Scénky jsou vymyšlené tak, aby se při následujícím výkladu daly vztáhnout k jednotlivým druhům záškoláctví.

a) maminka, syn

Maminka se vrátí z práce dříve, protože jí není dobře. Když odemkne zjistí, že je syn doma a vůbec nešel do školy. Místo chození do školy, tráví celé dopoledne u počítače. Syn mamince řekne, že ho škola nebaví.

b) rodiče, učitel

Při rodičovském sdružení zjistí rodiče Anety, že jejich dcera má hodně neomluvených hodin a že do školy téměř nechodí.

c) Aleš, rodiče

Aleš má přísné rodiče, kteří vyžadují jen výborné školní výsledky. Za každou špatnou známku dostane trest. Aleš se bojí, aby ve škole něco nezkazil, a proto raději do školy přestane chodit.

d) Hanka, Žaneta

Hanka a Žaneta mají psát ve škole důležitý test, který rozhodne o jejich výsledné známce z matematiky, a tak se děvčata domluví, že do školy raději nepůjdou.

e) Ota, rodiče

Otu baví atletika a je v ní velmi úspěšný. Blíží se důležité závody, a tak přemluví rodiče, aby mu napsali omluvenku do školy a místo školy trénuje.

Každou scénku si rozebereme a určíme si její hlavní problém.

a) *Nezájem o školu.*

b) *Rodiče se o svou dceru nezajímají a nestarají, jinak by jim neuniklo, že nechodí do školy.*

c) *Přísnost rodičů a strach z trestu.*

d) *Obava ze špatné známky.*

e) *Ota upřednostňuje svůj koníček před školou.*

Žáci mají za úkol říci motiv, který všechny scénky spojoval a který se objevil v každé z nich. *Motiv objevující se v každé scénce je problém záškoláctví. Toto slovo napíše učitel na tabuli a vyzve žáky, aby se pokusili říci, z jakých slov se skládá.*

Slovo záškoláctví si žáci zapíší do pracovního listu a jeden z nich přečte jeho charakteristiku. **ZÁŠKOLÁCTVÍ** je úmyslné zanedbávání školní docházky a porušení školního řádu.

Učitel doplní k tématu další informace: „Druhy záškoláctví

Záškoláctví může být způsobeno velkými nároky rodičů, rodiče vyžadují pouze výborné výsledky a dítě má strach chodit do školy, protože se bojí neúspěchu. Začne se škole vyhýbat. Skryté záškoláctví se projevuje u nadaných a je způsobeno nadměrně starostlivými rodiči a jejich přehnanou péčí. Rodiče žáka omluví z vyučování v případě, že by mu hrozila špatná známka. Záměrné záškoláctví není tak časté, žák ho použije, aby se vyhnul důležité písemce, když na ni není připraven. Tento typ je poměrně krátkodobý. Účelové záškoláctví umožňuje žákovi věnovat se činnosti, která je podle rodičů i podle něj důležitější než škola.“²⁸

²⁸ Ptáčková, L., Vanček, M. Malá policejní akademie aneb příběhy ze života... jak bys je řešil ty?. České Budějovice: ORP, rok neuveden, s. 17.

Dalším úkolem je, aby žáci ve dvojicích vymysleli důvody, které vedou žáka k tomu, aby „šel za školu“. Nejdříve doplní důvody, které jsou na listě uvedeny a pak připiší vlastní. Několik žáků přečte, co napsalo, aby si ostatní zkontrolovali správnost odpovědí.

Důvody, které vedou k záškoláctví

- obava z testů, obava ze špatné známky
- školní prostředí
- nezájem rodičů o dítě

Další důvody: rozvrat rodiny, problémy doma, týrání, násilí, nezájem o školu, nuda, vliv filmů, vliv vrstevníků, šikana.

Žáci se pokusí dopsat možnosti řešení záškoláctví navrhnuté v pracovním listě a zároveň se pokusí vymyslet vlastní řešení, jak záškoláka přimět, aby školu navštěvoval.

Možnosti řešení

- pomoc v pedagogicko psychologické poradně
- spolupráce rodiny a školy
- zapojit žáka do činností a her.

Další varianty mohou být zájmové kroužky, rozhovor s psychologem, zapojení dítěte do kolektivních sportů,...

Učitel doplní, že je důležité vybudovat důvěru ke škole a podpořit žákovu sebeúctu.

3. Závěrečná část

Posledním úkolem žáků je odpovědět na otázku: Proč chodit do školy?

Učitel v závěru hodiny shrne důvody, proč je škola důležitá. *Ve škole se sice žáci musí učit, ale získávají zde spoustu nových vědomostí, které se jim budou v životě hodit. Škola je navíc místem, kde se setkávají s kamarády a mohou zde získat nové zážitky.*

Pracovní list

1. Napište co nejvíce slov, která souvisí se slovem ŠKOLA

2. Vypište, jaké povinnosti má žák:

3. Podle čeho se žáci ve škole řídí?

4. Scénky:

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)

Co všechny scénky spojuje?

.....

-) úmyslné zanedbávánídocházky
-) porušení řádu

5. Důvody, které vedou k

- obava z.....
- školní
- nezájem

6. Možnosti řešení

- pomoc v pedagogicko psychologické
- spolupráce
- zapojit žáka.....

Hodnocení hodiny

Zvolené metody práce

Ze zvolených metod práce byla přínosnější metoda slovní zejména diskuze k některým otázkám z pracovního listu. Praktická metoda, která byla spojena s hraním scének hodinu spíše narušila zejména hlučným pohybem žáků po třídě.

Formy práce

Samostatná práce proběhla bez problémů. Skupinová práce nevyzněla tak, jak měla. Žáci se totiž do skupin rozdělili sami, tím vznikly skupiny pouze chlapecké, dívčí a jedna smíšená. Zatímco dívky braly scénky zodpovědně a pěkně si je připravily, o chlapcích se to samé říci nedá.

Zapojení žáků

Kromě 2-3 dětí se zapojili do hodiny všichni. Žáci nad úkoly pracovali spíše samostatně. Skupinová práce se vydařila pouze dvěma skupinám, které se k ní postavily zodpovědně. Velmi záleželo na jednotlivých členech skupiny a jejich přístupu k zadanému úkolu.

Přístup žáků k tématu

Žáci se s problematikou záškoláctví zatím během výuky nesetkali, a tak pro ně bylo téma nové. Ve škole tráví hodně času, a tak je toto téma pro ně blízké.

Celkový dojem

Celkový dojem z hodiny je dobrý. Látku jsme během hodiny zvládli probrat. Žáci si uvědomili, že i když se jim ve škole občas nelíbí, je nutné ji navštěvovat. Ve škole se dozvědí něco nového a mají tam i spoustu kamarádů. Motivační úvod (vymyšlení slov) se povedl. Žáci se pustili hned do práce a někteří během krátké doby vymysleli až 18 slov vztahujících se ke škole.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Vymyšlení slov v úvodu žáky bavilo, všichni chtěli přečíst své odpovědi a žáci se snažili i při dalších otázkách.

2. Výkladová část

Protože některé scénky byly příliš krátké a některé nepovedené, skupinovou práci jsem ukončila. Žáci si sedli zpět do lavic, témata scének jsme si přečetli a provedli rozbor společně. Díky tomu se žáci zklidnili a rozbor proběhl bez komplikací. Na tabuli jsme si z každé scénky vypsali to hlavní a vedle jsme si napsali, jak danou situaci řešit.

Následující práce s pracovním listem byla jednoduchá, žáci čerpali při doplňování z toho, co jsme si řekli při rozboru scének. Zároveň tato část fungovala jako shrnutí nejdůležitějších informací.

3. Závěrečná část

Měla přispět k zamyšlení žáků nad tím, proč je důležité chodit do školy.

Návrhy pro další vyučování

Skupiny je lepší rozdělit tak, aby v každé skupině byl aspoň přibližně stejný počet dívek i chlapců.

5.3 Kouření

Problematika kouření dětí je naší společností opomíjena. Možná je to tím, že kouření patří mezi společensky tolerované drogy a není mu tudíž věnována taková pozornost. A právě to je problém. Děti začínají pokusy s kouřením v čím dál nižším věku a mnohým se tento zlovyk zalíbí. Neuvědomují, že si tím poškozuji zdraví a jejich tělo se stane na nikotinu závislé. Proto by je škola měla hned na začátku upozornit na závažnost nemocí, které kouření způsobuje.

Téma hodiny: Kouření

Cíl hodiny: Vysvětlit si pojem kouření a nikotin, uvědomit si škodlivost kouření na lidský organismus

Po absolvování vyučovací hodiny žák:

zná: pojmy kouření, nikotin, pasivní kuřáctví; vliv kouření na lidský organismus

umí: vysvětlit tyto pojmy

zaujímá postoje: k zdravému způsobu života a k škodlivosti kouření

Časová dotace: 45 minut

Metody práce: slovní

praktická

Formy práce: práce ve skupinách

samostatná práce

Literatura k tématu: Karel Nešpor – Kouření, pití, drogy

Karel Nešpor, Ladislav Csémy – „Průchozí“ drogy

Obsah hodiny

1. Motivační úvod

Na začátku hodiny učitel žákům rozdá tento text, který je vybrán ze sbírky Besídka bývalých žáků zvláštní školy. *Měl by žáky pobavit, ale především nenásilnou formou nastínit problematiku, kterou se budou celou hodinu zabývat.*

„Aťsi kdo chce co chce říká, ať si mamka slzy utírá, k dokonalému mladému muži patří cigareta jako k velbloudovi hrby. Pravda žvýkačka zahraniční výroby, správně usazená na dásni, také vyvolává obdiv a samovolná bublina při řeči s ředitelem školy vykoná své, ale cigárko je cigárko. Vůbec nechápu, jak jsem bez něho těch šestnáct let mohl žít. Ovšem, již v deseti letech jsem potahoval z dřívěk, obalených vatou, ale to nebylo ono. Také tolik vychvalované bafání z rákosových doutníků, které u nás ve třídě zavedl zemědělský synek Lanýž, nepřineslo očekávanou slast. Úplným extrémem pak by vynález osmé C – vdechování kouře z nedlouhé gumové hadičky, naplněné suchou trávou. Několik ožehnutých tváří hovořilo však jasně proti, nehledě k tomu, že někteří chlapci po těchto pokusech za školní zdi potupně vrhli. Záhy jsme si proto my, kuřiva chtiví, uvědomili, že máme-li zvládnout techniku bez újmy na zdraví, musíme se odevzdat do rukou odborníků. A osud k nám byl milostiv. S prvním zářím přihrál nám do třídy propadlíka Janebu, známějšího, a to i mezi učiteli, spíše pod přezdívkou „Nikotin“. Kromě kouření snad tento člověk neuměl nic. Svou profesi však ovládal se zručností majitelů opiových doupat. Janebova spotřeba cigaret byla fantastická, a nebylo tedy divu, že již koncem září prodal veškeré učebnice, propůjčené státem, a také ze školních pomůcek mu zbyl jedině pytlík na cvičky, k prasknutí napěchovaný nedopalky, které cestou do školy zručně nabodával po refýžích speciálně upraveným příložíkem. Není divu, že Janeba se na první pohled odlišoval od svých vrstevníků. Jež sama postava připomínala cigaretu a čapce, kterou nosil, se ne neprávem říkalo popelník. Vůně pak připomínal dobře zavedenou tabákovou plantáž v době sklizně. Šaty vetché, na mnoha místech propálené, a pod kůží na břicho zašity tři cigarety, jak Janeba říkal pro případ ztroskotání.

Zajímavé bylo, že Janeba neměl zapalovač, aby brzy jsme zvěděli proč. Nevyplatil se mu, neboť byl kuřákem téměř nepřetržitého provozu. A ačkoli na škole bylo kouření důsledně pronásledováno a astmatický učitel Rejhol kontroloval převlečen za instalátéra chlapecké záchodky i během výuky, Janebův zlovyk byl učiteli i ředitelem tolerován.

Jedině v hodinách si nesměl Nikotin zapálit. Řešil to tedy tím, že šlukoval naposledy se vstupem učitele a kouř pak vyfukoval dobrých dvacet minut do penálu. Krom toho jej

hodnější profesori posílali co chvíli s oběžníky a vzkazy, dobře vědoucí, že ihned za dveřmi Janeba popustí uzdu své vášni.

Není třeba zdůrazňovat, že naše srdce se pro Nikotina nadchla. Záhy jsme mu dělali domácí úkoly, nosili svačinu a ti nejšťastnější, co je sehnali, i cigarety. A pak přišel den, na který jsme se těšili nejvíce, kdy v cihelně za městem nás měl Janeba naučit kouřit. Počítalo se, že nás učňů přijde osm: Lukáš, Pazderka, Závoz, Weiss, Děravý, Krahulík, Čmolík a já. Ale dorazilo nás jen šest. Závozovi bohužel zemřela babička, a tak zklamaný spolužák místo kouření udivoval příbuzné pláčem. Tolik se na cihelnu těšil. Pitomec Pazderka nevydržel muka čekání, zapálil si již doma v poledne ve spíži a byl přistižen otcem, jdoucím mlsat rum. My ostatní jsme již před třetí netrpělivě vyhlíželi Janebu, respektive kouř, který ho vždy signalizoval, takže náhodnému chodci by se zdálo, že se neblíží kamarád, ale sentinel. Přesně ve tři dorazil kouř k nám. „Doufám, že nikdo neporušil můj zákaz obědvat,“ řekl Janeba úvodem a vyzval nás, abychom předvedli své kuřácké zásoby. Cigarety cizích značek ihned zabavil řka, že jsou pro nás, začátečníky, moc silné. „Co budu ale kouřit já?“ zeptal se šmelinářský synek Krahulík, který donesl pouze stovku Chesterfieldek. Janeba mu blahosklonně podal své lípy. Pak už nic nebránilo tomu, abychom si zapálili. Janeba se ukázal jako rozený pedagog. Věnoval se nám individuálně a dohlížel, zda jeden každý správně šlukuje. Na stěnu cihelny pak nakreslil průřez dýchacím ústrojím, aby ukázal, jak nejlépe využít vdechnutého kouře. Pravda je, že nákresu již někteří z nás nemohli věnovat dostatečnou pozornost. Weisse jsme dokonce museli omývat vodou. Když se probral, doznal, že v poledne jedl kachnu. Za chvíli jsme se přesvědčili, že nelhal. To už nám Janeba zapaloval další cigarety. Nikdo nemluvil, neboť kouření nám nepůsobilo ten požitek, o kterém jsem snili. Zatímco Janeba si labužnický pochutnával na Chesterfieldkách, nám bylo hůř a hůř. Bezvěrec Děravý, který měl pro Boha jen slova pohrdání, se začal nečekaně polohlasem modlit. Úplně omámený Krahulík pak jen tiše plakal a sháněl se po papíru, chtěje psát závěť. Za hodinu už bylo jedno, kdo v poledne jedl a kdo se postil, a domů za tmy nás rozvážel Janeba na dvoukoláku. A tak se toho dne naučil kouřit pouze Závoz, jemuž pozůstali na pohřbu nabídl cigaretu, aby utišil žal, a pitomec Pazderka, jehož otec si ve spíži při rumu uvědomil, že ve dvou se to lépe táhne.²⁹

²⁹ Grossmann, J., Kramol, J., Šimek, M. Besídka bývalých žáků zvláštní školy. Praha: Melantrich, 1990, s. 43.

Následuje práce s textem:

Otázky: 1. Jakou měl Janeba přezdívku? 2. Proč měl tuto přezdívku? 3. Jak dopadl pokus chlapců naučit se kouřit?

Ukázka nemá nadpis. Dalším úkolem tedy je vymyslet ukázce příhodný název. Všechny názvy si řekneme a uvedeme správný.

Učitel se žáků zeptá, zda souhlasí s názory uvedenými v ukázce. Co si žáci myslí, že z mužů dělá pravé muže? Především jejich chování, ochota pomoci, být gentleman.

Otázky: 1. Janeba měl přezdívku Nikotin. 2. Protože neustále kouřil. 3. Neúspěšně, neboť jim bylo špatně. Kouřit se naučili pouze dva – Závoz na pohřbu babičky a Pazderka, kterého to naučil doma otec. Název : Jak jsem se učil kouřit

K dokreslení tématu jsem použila knihu „Průchozí“ drogy, která shrnuje základní poznatky o kouření. Pomůckou mi byli i různé letáky o kouření, které vydávají zdravotní pojišťovny. Kniha Kouření, pití, drogy je určena spíše žákům, kteří se chtějí touto problematikou zabývat. Nenásilnou formou je zde shrnuta teorie a doplňují ji zajímavé příběhy.

2. Výkladová část

Výkladový text je zařazen do pracovního listu jako doplňovací cvičení.

Tvorba plakátů:

Učitel žáky rozdělí do čtyř skupin a každé skupině dá lísteček, kde je popsána určitá situace. Žáci si papír rozdělí do dvou částí, v první části nakreslí danou situaci, v druhé se pokusí nakreslit lepší řešení situace.

- a) Řidič sedí za volantem už několik hodin. Stmívá se a začíná pršet. Pociťuje únavu. Automaticky sahá po cigaretě.
- b) Pavel má psát důležitý test a je z toho nervózní, aby se uklidnil, zapaluje si cigaretu.
- c) Muž přichází na zastávku autobusu a zjišťuje, že mu autobus jede až za 20 minut. Popojde kousek od zastávky a zapálí si.
- d) Petrovi se dnes na tréninku nedařilo. Je z toho rozčilený a nešťastný, aby se uklidnil, zapaluje si.

Každá skupina ukáže svůj plakát ostatním, popíše situaci a její řešení. Ostatní práci ohodnotí, řeknou, co se jim líbí nebo nelíbí, a připojí jejich řešení.

a) Řidič by měl zastavit a projít se na čerstvém vzduchu, nebo si může pustit rádio.

b) Pavel si může dát místo cigarety například čaj nebo kousek čokolády.

c) *Muž si může přečíst noviny, než přijede autobus.*

d) *Petr může rozebrat trénink s kamarády a nechat si od nich poradit.*

Tabule

Z předcházejících situací a ze znalostí žáků se pokusíme sepsat na tabuli důvody, které vedou ke kouření. Žáci se vždy pokusí napsat důvod proč lidé kouří a jinou lepší možnost.

Důvody: povzbuzení organismu - *procházka, káva*

uklidnění - *káva, čaj, čokoláda, poslechl hudby*

zaplnění ztrátového času (čekání na autobus) - *četba, rozhovor s kamarádem*

rozčilení - *projížďka na kole*

snaha odreagovat se – *sport.*

Doplňující informace

Lidé kouří, přestože si uvědomují, že kouření způsobuje vznik závažných onemocnění například záněty průdušek, rakovinu plic, chronický kašel.

Kuřáci ohrožují nejen své zdraví, ale i zdraví ostatních lidí, kteří dýchají vzduch znečištěný kouřem. Tomu se říká pasivní kuřáctví.

3. Závěrečná část

Učitel vybere jedno z dětí a to si na chvíli „zahraje“ na učitele a pokusí se shrnout to, co si mají ostatní z hodiny zapamatovat.

Za domácí úkol děti mají spočítat: za jak dlouho muž, který kouří dvě krabičky cigaret denně (cena jedné krabičky 70 Kč), prokouří čtyřčlenné rodině týdenní dovolenou v Chorvatsku (doprava autobusem, s polopenzí).

Jeden den – 140 Kč

Rok (365 dní) – $365 \times 140 = 51100$ Kč

Dovolená v Chorvatsku : cena 43420 Kč (2 x 8990 dospělé osoby; 4890 dítě 6-13 let; 7590 dítě nad 13 let; 4 x 250 pobytová taxa, 4 x 2290 doprava). Dovolenu by muž prokouřil za 311 dnů.

Hodnocení hodiny

Zvolené metody práce

Slovní metodu jsem použila hlavně k rozboru motivačního textu a k diskuzi nad otázkou č.5. Praktická metoda také souvisela s textem a vyhledáváním odpovědí na zadané otázky. Do praktické metody lze zařadit i kreslení plakátů, během kreslení se žáci nemuseli držet žádné předlohy, vytvářeli obrázky podle sebe, pouze se ve skupině museli dohodnout, jak chtějí, aby obrázek vypadal a rozdělit si, kdo co nakreslí.

Formy práce

Během motivačního úvodu pracovali žáci samostatně, každý si přečetl text svým tempem a odpověděl na zadané otázky podle svého uvážení. Práce ve skupinách byla použita při vytváření plakátů.

Zapojení žáků

Během hodiny se zapojili téměř všichni žáci, ale bylo vidět, že dívky jsou při práci šikovnější a jejich názory vyspělejší než myšlenky některých chlapců. Během práce skupin se projevilo, jak záleží na jednotlivých členech dané skupiny. V některých skupinách organizoval práci jeden „vůdce“, v jiné skupině pracovali všichni dohromady, nebo se rozdělili na půlky a každá tvořila část.

Přístup žáků k tématu

Téma žáci zatím v žádné hodině neprobírali, bylo pro ně nové a bavilo je. Je to téma, které je pro ně aktuální a blízké, protože mohou kouřit například jejich rodiče.

Celkový dojem

Z hodiny mám dobrý dojem. Tématiku kouření jsem učila ve třídě, ve které jsem během praxe nebyla, přesto mohu říci, že žáci pracovali celou hodinu a téma je bavilo.

Povedlo se kreslení a rozbor plakátů, bylo to pro žáky zpestření hodiny. Ani práce s textem žákům nedělala oproti jiným třídám problémy. Nepovedlo se žáky rovnoměrně rozdělit do skupin.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Žáci se s textem setkali už při hodině českého jazyka, lépe se v něm tedy zorientovali a najít odpovědi na otázky jim nedělalo problémy. Početala jsem, že jim čtení zabere 15 - 20 minut, ale oni byli během 10 minut hotoví. Proto jsme mohli více času věnovat následnému rozboru a kontrole odpovědí. Překvapily mě odpovědi na otázku č. 5, myslela jsem si, že žáci uvedou např. chování nebo názory, oni místo toho řekli, že z mužů dělá pravé muže vzhled a svaly.

2. Výkladová část

Doplnění teoretického textu žákům nedělalo problémy. Vyvolaný žák přečetl větu a doplnil na prázdné místo vhodné slovo, pokud se spletl ostatní ho hned opravili.

Pak jsem žáky rozdělila do skupin a vysvětlila jim tvorbu plakátů. Až na jednu skupinu se žáci rychle domluvili a začali tvořit svůj plakát. I když na kreslení neměli moc času, plakáty se jim povedly. Z každé skupiny předstoupili před ostatní dva zástupci a předvedli svůj plakát. Nejdříve se pokusili ostatním říci, co plakát znamená, a ti to většinou uhádli. Pak skupina přečetla příběh a doplnila k plakátu vlastní interpretaci.

Po této prezentaci se všichni posadili zpět do lavic a shrnuli jsme společně poznatky z tvorby plakátů do otázky č. 7.

3. Závěrečná část

Do závěru hodiny jsem zařadila vysvětlení pasivního kuřáctví a nemoci, které kouření způsobuje. Na závěr jsem žákům vysvětlila domácí úkol, který měli přinést další hodinu. Bohužel většina žáků tento úkol nesplnila.

Návrhy pro další vyučování

Možná by bylo dobré domluvit se s učitelem výtvarné výchovy a plakáty vytvořit během výtvarné výchovy. Žáci by měli více času a plakáty by byli propracovanější a barevnější. Nezádávala bych domácí úkol, ale vypočítala bych příklad společně ve škole.

5.4 Alkohol

Alkohol stejně jako kouření patří mezi společensky tolerované drogy, a proto mu není věnována taková pozornost. Mnozí se domnívají, že alkohol není nebezpečný. Navíc se s alkoholickými nápoji setkáme v každém obchodě a mládež k němu má snadný přístup. Nemůžeme se pak divit, že se snižuje věková hranice, kdy děti alkohol vyzkouší. Opilý člověk nad sebou ztrácí kontrolu, může způsobit nehodu nebo se dokonce otrávit. Škola by měla na tento problém žáky upozornit a působit na ně takovým způsobem, aby se alkoholu vyhýbali.

Téma hodiny: Alkohol

Cíl hodiny: Vysvětlit si pojem alkohol, upozornit žáky na jeho nebezpečí

Po absolvování vyučovací hodiny žák :

zná: pojem alkohol

umí: rozpoznat nebezpečí, která přináší konzumace alkoholu

zaujímá postoje: k alkoholu jako nebezpečnému jevu

Časová dotace: 45 minut

Metody práce: slovní

praktická

Formy práce: samostatná

ve dvojicích

Literatura k tématu: Karel Nešpor, Ladislav Csémy – „Průchozí“ drogy

Stephen Arterburn, Jim Burns – Drogy klepou na dveře

Julian Elliot, Maurice Place - Dítě v nesnázích

Obsah hodiny

1. Motivační úvod

Učitel na začátku hodiny rozdá pracovní listy a vysvětlí žákům první úkol. Přečte jim věty z určitých reklam a oni musí napsat výrobek, který tato reklama prezentuje.

- a)už není.
- b) Stejně jsem rád, že mě parta bere.
- c) Pečuj o sebe
- d) A život má říz.
- e) poslední větu z reklamy zkusí žáci vymyslet sami a říci ji ostatním, kteří mají produkt uhádnout.

Správné odpovědi:

- a) *Mattoni*
- b) *Fernet*
- c) *Garnier*
- d) *Gambrinus*
- e)

Následně se učitel ptá, co to vlastně reklama je a o co se snaží. Žáci vyjádří vlastní názor na reklamu a zkusí ji sami definovat. Otázky k diskusi: Jaké reklamy jsou vysílány v televizi? Na které produkty je v televizi reklam nejvíce? Můžeme si přečíst definici reklamy ze slovníku.

Velmi dobře je tato problematika nastíněna v knize Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, ze které jsem čerpala především teoretickou část hodiny. Také kniha Dítě v nesnázích se zaměřuje na tuto problematiku teoreticky, zároveň uvádí i důležité informace o tom, jak poznáme opilost a jak opilému pomoci. Pomocným materiálem byl i pracovní sešit programu Malé policejní akademie, který se tímto problémem zabývá.

2. Výkladová část

Tuto část učitel začne otázkou číslo 3, kdy mají žáci doplnit výraz, který charakterizuje uvedenou definici. *Správná odpověď je alkohol. Může žáky vyzvat k tomu, aby se sami pokusili toto slovo definovat. Nejvýstižnější definice napíšeme na tabuli.*

Následuje diskuze k otázkám: V kolika letech zkusí děti alkohol? Ochutnali jste nějaký alkohol?

„U nás se děti setkávají s alkoholem poprvé průměrně v jedenácti letech, což je nejdříve v EU. Čím dříve k alkoholovému debutu dojde, tím větší je riziko budoucích

problémů. Jedna americká studie (Grant a Dawson) ukazuje, že u dětí, které začnou pít alkohol ve čtrnácti letech, hrozí čtyřikrát vyšší riziko závislosti než u dětí, které s alkoholem začnou ve dvaceti letech.³⁰

Vrátíme se k pracovnímu listu a přečteme si otázku číslo 4. Žáci mají za úkol doplnit do textu vhodná slova.

Alkoholický nápoj se vstřebává žaludkem a tenkým střevem do celého krevního oběhu, malé množství se objeví v dechu a v moči. Alkohol zpracovávají pouze játra, v nichž při dlouhodobém užívání může dojít k jaterní cirhóze.

Hned navážeme otázkou 5, kde mají žáci podtrhnout rizika, o kterých si myslí, že je způsobuje pití alkoholu.

Odovědi: onemocnění trávicího systému, onemocnění dýchacího systému, změna chování, zpomalené vnímání, rychlé reakce, duševní nemoci, otrava, dopravní nehody, bezpečnější jízda, rozvoj závislosti.

Nad otázkou 6 se mají žáci zamyslet nejdříve ve dvojicích, pak si uvedeme správnou odpověď. *Příznaky mohou být: zadržávání v řeči, nejistá chůze, alkohol v dechu, ... Učitel se může zeptat, jak by se žáci zachovali, pokud by se jim opil kamarád. Žáci by měli zajistit, aby se opilý nemohl udusit vlastními zvratky. Měli by zavolat na pomoc někoho staršího třeba rodiče, protože pokud dotyčný vypil alkoholu více, může dojít k otravě.*

Otázka 7 má vyzkoušet, jak se žáci orientují v alkoholických nápojích. Jaké tekutina/y obsahují 2 % alkoholu; 10 %; 40 %. *2 % alkoholu obsahuje pivo, 10 % víno a 40 % destiláty.*

3. Závěrečná část

Během hodiny žáci získali dostatek informací, které by měli využít v posledním úkolu. Učitel si vymyslí nějaký ilustrační příběh, který se týká alkoholu a žáci mají příběh domyslet.

Například:

Pavel přijel na třídní sraz autem. Dobře se bavil se spolužáky, které neviděl několik let. Společně vypili několik skleniček vína. Když se loučili, Pavel chtěl odjet autem domů. Jeden spolužák mu ale nabízí, ať u něj raději přespí a neřídí...

³⁰ Janouchová, K. Život dítěte. Praha: Akropolis, 2008, s. 619.

Pracovní list

1. Doplňte název produktu

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)

2. Co je to reklama?

3. Napište slovo, které vysvětluje následující definice:

- „.....
- 1. organická sloučenina vzniklá z uhlovodíku
 - 2. lihový nápoj.³¹

4. Co dělá lidské tělo s alkoholem?

Alkoholický nápoj se vstřebává ž..... a t..... s.....do celého k..... o....., malé množství se objeví v d..... a v m..... Alkohol zpracovávají pouze j....., v nichž při dlouhodobém užívání může dojít k j..... cirhóze.

5. Podtrhněte rizika, o kterých si myslíte, že je způsobuje pití alkoholu:

Onemocnění trávicího systému, onemocnění dýchacího systému, změna chování, zpomalené vnímání, rychlé reakce, duševní nemoci, otrava, dopravní nehody, bezpečnější jízda, rozvoj závislosti

6. Jaké jsou příznaky opilosti?

7. Jaké tekutina/y obsahují:

2 % alkoholu

10 %

40 %

8. Jak příběh skončí?

Definice je použita ze Slovníku cizích slov, je zde zmíněna, aby ji učitel nemusel vyhledávat. Stejně jako v dalších přípravách by měla učitelé usnadnit práci.

³¹ Klimeš, L. Slovník cizích slov. Praha: SPN, 2002, s. 18.

Hodnocení hodiny

Zvolené metody práce

Slovní metodu a diskuzi jsem používala během celé hodiny. Některé otázky jsme si ústně doplnili, o jiných žáci diskutovali, k některým dokonce vyprávěli vlastní zkušenosti. Praktickou metodu jsem uplatnila v závěru hodiny, kdy jsem žákům přečetla část příběhu a oni měli doplnit jeho zakončení.

Formy práce

Žáci pracovali spíše samostatně. Každý odpovídal na otázku podle svého mínění a znalostí. Pak jsme si otázku přečetli společně, žáci řekli své odpovědi a ty jsme doplnili o správnou definici. Na otázce číslo 6 měli žáci pracovat ve dvojicích, ale většina na ni chtěla odpovědět sama.

Zapojení žáků

Žáci se zapojili hlavně do první části hodiny, kdy měli určit název výrobku z reklamy. Několik jich chtělo přečíst reklamy, na které si sami vzpomněli. Rozvinula se i následná diskuze o reklamách a alkoholu. Žáci dokonce uváděli vlastní zkušenosti.

Přístup žáků k tématu

Téma alkoholu pro žáky není cizí, většina se s alkoholem setkala a ochutnala jej při nějaké rodinné oslavě.

Celkový dojem

Probírané téma bylo pro žáky známé, takže některé chlapce příliš nezaujalo a do hodiny se nezapojovali. Na druhé straně mohu říci, že jsme téma zvládli probrat celé a že si žáci uvědomili, proč je alkohol nebezpečný. Povedla se především diskuze o reklamě.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Během první části pracovali téměř všichni, je vidět, že žáci televizi sledují a určování reklamy pro ně nebylo těžké. I úkol, kdy si měli vzpomenout na nějaký text z reklamy pro ně nebyl těžký. O reklamě žáci živě diskutovali a vymysleli i zajímavé definice, jak by reklamu charakterizovali oni sami.

2. Výkladová část

Určení slova žákům nedělalo problémy. V následující diskuzi o věku, kdy se dítě setká s alkoholem, mě překvapil nízký věk, který žáci uváděli. Většina uvedla věk do deseti let a jen pár žáků říkalo věk vyšší. Diskuze o jejich zkušenostech s alkoholem se rozvinula rychle, většina žáků se chtěla „pochlubit“, v kolika letech alkohol vyzkoušela a jak jim potom bylo. Bohužel díky diskuzi nám zbylo méně času na další otázky. Ale myslím si,

že je vhodné žáky nechat vyjádřit, rozebrat s nimi danou situaci a ukázat si rizika, která alkohol v dané situaci přináší. Musím říci, že mě zkušenosti některých žáků překvapili, dnešní společnost alkohol nebere jako nebezpečný jev, a proto jej mohla většina dětí ochutnat doma. Úkol číslo 4 žákům dělal problémy, a tak jsme jej nakonec doplnili společně. Stejně to bylo i s úkolem číslo 7. Chvíli jsme diskutovali i nad otázkou 6. Když jsem se žáků ptala, jak by pomohli kamarádovi, kdyby se opil, nevěděli, ale díky pomocným otázkám vymysleli několik řešení.

3. Závěrečná část

Ilustrační příběh v závěru byl vhodným zakončením hodiny a většina žáků odpověděla stejným způsobem, aby Pavel nikam nejezdil.

Návrhy pro případné další vyučování

Problematika alkoholu je dosti široká a nabízí mnoho témat k diskuzi, proto by bylo vhodné ji věnovat více času například dvě vyučovací hodiny.

5.5 Násilí, násilí v televizi

Problematika násilného chování u dětí roste, můžeme pouze hádat, jaká je jeho příčina. Možná je to měnící se společnosti, možná zaměstnaností rodičů, kteří na své děti nemají tolik času a nestarají se o výplň jejich volného času, a nebo také tím, co děti v televizi sledují. Proto by škola měla formovat povahy žáků takovým směrem, aby žáci násilí odmítali. Stejně tak by měla na děti působit při výběru toho, co budou sledovat v televizi a dát dětem vhodné příklady.

Celá hodina je připravena tak, aby byla zřejmá souvislost mezi televizními pořady a násilnými činy mládeže.

Téma hodiny: Násilí, násilí v televizi

Cíl hodiny: Vysvětlit žákům pojem násilí, přiblížit příčiny vzniku násilí, nastínit možnosti řešení

Po absolvování vyučovací hodiny žák :

zná: pojem násilí

umí: tento pojem vysvětlit

zaujímá postoje: k násilí jako jevu, který škodí společnosti

Časová dotace: 45 minut

Metody práce: slovní
praktická

Formy práce: ve dvojicích
ve skupinách

Literatura k tématu: Helmut H. Erb – Násilí ve škole

Helena Haškovcová – Manuálek o násilí

František Koukolík, Jana Drtilová - Zlo na každý den

Obsah hodiny

1. Motivační úvod

Učitel rozdá do každé lavice jeden televizní program a společně s žáky si nalistuje pondělní vysílání. Každý žák dostane pracovní list a učitel zadá žákům úkoly:

1. Najít pořad, který je určen dětem.
2. Najít pořad, který je určen školákům.
3. Vypsát pět seriálů, které dávají v odpoledních hodinách.

Úkoly si společně zkontrolují:

1. *Kouzelná školka*

2. *Bludiště*

3. *Hvězdná brána, Kriminálka Miami, Chůva*

k pohledání, Drzá Jordan, Chameleon

Úkoly mají navodit témata k diskuzi např. které pořady jsou vhodné pro děti, co sledují žáci, kolik času tráví denně u televize, zda je mohou televizní pořady a seriály nějakým způsobem ovlivnit, snažili se napodobit nějakého seriálového hrdinu; jaký je rozdíl mezi tím, co se děje v seriálu a reálným světem, mohou mít televizní seriály vliv na vzrůstající násilí?

*K tomuto tématu začíná vycházet mnoho publikací. Mohu doporučit zejména knihu *Násilí ve škole, kde je nastíněno i řešení tohoto problému. S touto knihou se mi pracovalo nejlépe. Manuálek o násilí je zaměřen na teorii, poslední uvedená kniha zahrnuje kromě násilí řadu jiných problémů.**

2. Výkladová část

Jeden žák přečte následující text:

„České dítě tráví před obrazovkou v průměru 25 hodin týdně, tedy více než 3, 5 hodiny denně. Průměrný český 13letý školák viděl za svůj život v televizi 52 000 vražd, znásilnění, ozbrojených loupeží a přepadení.

A jaký vliv má televize na narůstající násilí? Analýza příčin, které vedly děti k zabíjení, ukazuje často, že pro mladistvé vrahy bylo společným jmenovatelem excesivní sledování televize od útlého věku, mnoho hodin týdně strávených hraním počítačových her s tematikou zabíjení, rodiče, kteří neměli příliš velký zájem o výchovu svého dítěte. Mladiství vrazi uvádějí často identifikaci s některým z filmových hrdinů, který vyniká schopností chladnokrevně zabíjet.“³²

³² <http://www.rodina.cz/clanek3397.htm> (5. 2. 2009).

Mezitím co žák čte, rozdává učitel každému žákovi lísteček s písmenem (N, Á, S, I, L, Í). Žáci se rozdělí do skupin podle stejných písmen, která mají na lístečku. Vznikne tedy šest skupin. Na tabuli učitel napíše slovo NÁSILÍ.

a) Prvním úkolem skupiny je dohodnout se na slově, které připsí ke slovu na tabuli a které musí se zadaným slovem souviset nebo jej charakterizovat.

Příklad: strach, zranění, brutalita, ..

b) Následujícím úkolem je společně složit rozstříhaný text, do skládání se musí zapojit celá skupina, protože úkol má jedno omezení, každý člen skupiny může při skládání použít jen jednu ruku.

Texty:

Skupina N

„Násilí uplatňování síly vůči jedinci, skupinám, národnostem, vrstvám či státům s cílem překonat odpor a přinutit k poslušnosti, příp. fyzicky odstranit. Prostředek či způsob jak donutit jiného člověka či skupinu, aby učinili něco, co sami nechtějí nebo jim znemožnit vykonávat, co sami chtějí.“³³

Skupina A

„Patrně nejobecněji definovala násilí Světová zdravotnická organizace, která je již v roce 1996 popsala jako: Úmyslné použití či hrozbu použití fyzické síly nebo moci proti sobě, jiné osobě, proti skupině či komunitě, a to síly (moci), která má, nebo s vysokou pravděpodobností bude mít, za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje či osobnosti.“³⁴

Skupina S

„Násilné chování je patologická agrese, jejímž smyslem je něco poškodit, někomu ublížit nebo jej zabít. U zvířat se rozlišuje afektivní a predátorská (dravčí) agrese. Dědičnost se na násilném chování podílí – podstatně více u lidí dospělých než u dětí a dospívajících. Vliv dědičnosti a vliv prostředí na násilné chování jsou vzájemně nezávislé, běžně se však sčítají.“³⁵

Skupina I

„Čtyřicetiletá žena se vracela v pozdním odpoledni domů. V ruce nesla nákupní tašku. Před vchodem do činžovního domu, kde bydlela, jí nabídla pomoc mladá asi šestnáctiletá dívka velmi slušného zevnějšku. Ta stála u vchodu s přibližně stejně mladým

³³ Kolektiv autorů. Filosofický slovník. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, s. 283.

³⁴ Haškovcová, H. Manuálek o násilí. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, s. 13.

³⁵ Koukolík, F., Drtilová, J. Zlo na každý den. Praha: Galén, 2001, s. 164.

společníkem. Žena byla sice ochotou mile překvapena, ale s díky odmítla. Do domu, který žena odemkla, dívka vstoupila také, mladík zůstal před vchodem. Víc spolu v domě nepromluvíly. Žena se domnívala, že dívka jde do domu k někomu na návštěvu. V mezitím se dívka na ženu nečekaně zezadu vrhla a začala jí rvát kabelku z ruky. Došlo k potyčce, při které dívka ženu surově shodila ze schodů a s uloupenou kabelkou utekla z domu. Na chodbě zanechala ženu s těžkým poraněním nohy. Poranění si vyžádalo bezodkladnou operaci a jeho následky bolestivou, více než půlroční léčbu. Na základě popisu pachatelky a jejího společníka policie vyslovila předpoklad, že stejní pachatelé týž den oloupili za bílého dne na přilehlé autobusové zastávce další oběť. Pachatelé nebyli dopadeni.³⁶

Skupina L

„Násilí televizní, v televizi termín označuje brutální a drastické výjevy, které bývají součástí thrillerů a akčních filmů; častý předmět psychologických výzkumů, přičemž některé potvrzují nežádoucí dopad na vznik či růst násilí mladistvých, například B. Centerwall z univerzity ve Washingtonu, D. C. zjistil na základě zkoumání účinků televize ve vesnických společenství v Kanadě anebo po jejím masivním nástupu do Jižní Afriky v r. 1975, že jejím vlivem stoupla násilná trestná činnost, zvláště u mladistvých; odhaduje, že agresivita stoupla u 8 % populace z podprůměrné na nadprůměrnou úroveň; jiné výzkumy na jiných vzorcích tyto názory nepotvrzují; jisté se zdá, že zhoubný dopad má násilí televizní na psychiku či soc. disponované jedince.“³⁷

Skupina Í

„Prázdninové hrátky dětí přerostly ve vydírání

Olomouc: Praktiky protřelých mafiánů, kteří se běžně pohybují v podsvětí, připomínaly prázdninové hrátky několika dětí a mladistvých na Olomoucku. Zatímco jedna parta nezletilých si vzala na mušku desetiletého chlapce a začala ho vydírat, druhá skupina mu nabídla ochranu. Za svou bezpečnost měl nešťastný hoch zaplatit. Policie proto nyní obvinila dva mladistvé „ochránce“.

„Mladíci ve věku patnácti a šestnácti let využili toho, že se desetiletý chlapec dostal do těžké situace. Za takzvanou ochranu po něm chtěli dva tisíce korun, které nakonec bezradný školák ukradl svým rodičům,“ uvedla olomoucká policejní mluvčí Vladimíra Konečná. Policie oba mladíky obvinila z útisku, za což jim hrozí pouze tři měsíce vězení, neboť ještě nedosáhli plnoletosti.

³⁶ Koukolík, F., Drtilová, J. Zlo na každý den. Praha: Galén, 2001, s. 165.

³⁷ Hartl, P., Hartlová, H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000, s. 342.

Děti a mladistvé, kteří v případě fungují, spojuje to, že bydlí ve dvou vesnicích těsně vedle sebe a dříve se mezi sebou kamarádili. Hry však nakonec podle policie přerostly v násilí, když parta hochů začala vyhrožovat desetiletému chlapci.

Případ, který nízkým věkem hlavních aktérů překvapil i vyšetřovatele, nahlásila na policii matka vydíraného chlapce. „Rodiče po prázdninách přišli na to, že jim chybějí peníze,“ prozradila vyšetřovatelka případu.

I kdyby policie něco prokázala také chlapcům, kteří desetiletého hochu vydírali, nebude je stejně moci nijak postihnout, protože jim ještě není patnáct let a podle nynějších zákonů nemohou být trestně stíháni.

„Takové jednání vidí děti na videu nebo v televizi a pak se to snaží napodobit,“ povzddechla si vyšetřovatelka.³⁸

Mluví každé skupiny přečte jejich text nahlas. Společně vyberou nejdůležitější údaje a zapíší si je do pracovních listů.

Práce skupin je do hodiny zapojena proto, aby se žáci ve skupině dokázali domluvit, tolerovali názor druhého, uznali názor lepší než je jejich a dokázali vzájemně spolupracovat na zadaném úkolu.

Zápis do pracovního listu:

Násilí

- úmyslné použití či hrozba použití fyzické síly nebo moci proti jiné osobě nebo skupině
- prostředek donucování.

Násilné chování

- patologická agrese, jejímž smyslem je něco poškodit, někomu ublížit nebo jej zabít
- na toto chování má vliv dědičnosti a prostředí.

Násilí televizní, v televizi

- označuje brutální a drastické výjevy, které bývají součástí thrillerů a akčních filmů.

3. Závěrečná část

Posledním a závěrečným úkolem skupin je: napsat jaké vlastnosti člověka by se měly potlačit a jaké více rozvinout, aby k násilí v dnešním světě nedocházelo.

Například:

potlačit- agresivitu, zlost, neústupnost rozvinout – ohleduplnost, lásku.

Žáci v závěru hodiny dostanou ještě domácí úkol, mají napsat krátkou úvahu (2-4 věty) na téma, zda by vyřešil problematiku násilí zákaz vysílání některých televizních pořadů.

³⁸ Jedlička, R., Koťa, J. Aktuální problémy výchovy - Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998, s. 76.

Pracovní list

a) Televizní program

1. Pořad, který je určen dětem.
2. Pořad, který je určen školákům.
3. Vypsát pět seriálů, které dávají v odpoledních hodinách

Otázky: Napište svůj seriálový nebo filmový vzor.

Čas strávený u televize:

b) Skupinová práce

1. slovo:
- 2.

Poznámky:

Samostatná práce : vlastnosti

Domácí úkol

Hodnocení hodiny

Zvolené metody práce

Vhodnou metodou byla diskuze nad televizním programem. Je vidět, že žáci televizi sledují často, a tak jim odpovědi na otázky nezabrali moc času, téměř všichni znali odpolední seriály z paměti. Praktická metoda - skládání textu žáky bavilo, nehodnotila jsem zde rychlost skládání, protože některé texty byly delší a nebylo by to spravedlivé.

Formy práce

Ve dvojicích žáci vyhledávali odpovědi na otázky 1-3, protože měli v lavici pouze jeden televizní program, ale mohu říci, že si radit příliš nemuseli a každý pracoval spíše sám. Skupinová práce je pro žáky zpestřením, ale učitel se musí připravit na hluk ve třídě, který nastane při řešení zadaných úkolů. Přesto si myslím, že je vhodné ji do hodiny zařadit.

Zapojení žáků

Do první části hodiny se zapojili všichni žáci a snažili se vyhledat odpovědi. Je vidět, jaký má televize na žáky vliv a že by o ní dokázali mluvit dlouhé hodiny. Během práce skupinové se snažili všichni, i když skládání nebylo na čas, přesto chtěli být co nejrychlejší. Aktivita některých žáků v závěru hodiny poklesla.

Přístup žáků k tématu

Téma žáci zatím neprobírali v žádné hodině a myslím, že je zaujalo. Zejména část, která se týkala práce s televizním programem.

Celkový dojem

Z hodiny mám dobrý pocit, podařilo se spojit teorii s praxí – zejména se zaměřit na problém sledování televizních seriálů a jejich vliv na člověka.

Povedlo se upozornit žáky na vliv seriálů na jejich mínění a rozebrat s nimi, kolik času stráví denně u televize. Nepovedlo se stihnout celé téma, žáci si vlastnosti dopisovali doma společně s domácím úkolem

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Vyhledávání v televizních programech žáky bavilo, snažili se najít více odpovědí. Na začátek hodiny to bylo vhodné zpestření a nastínění dalšího tématu. Během následující diskuze vyplynulo, že žáci tráví u televize jednu až pět hodin. Překvapilo mě, že pouze dva žáci sledují televizi jen hodinu denně, ostatní tráví u televize skoro celé odpoledne. Nejčastěji sledují komediální seriály.

2. Výkladová část

Během této části pracovali žáci ve skupinách. Nejdříve skládali texty a pak je prezentovali ostatním. Z ukázkových textů vybrali nejdůležitější informace, které si vypsali do pracovních listů. Tyto poznámky jim mohou sloužit jako učivo a teorie k otázce násilí.

3. Závěrečná část

Během této části jsem jim stihla pouze vysvětlit domácí úkol a samostatnou práci.

Návrhy pro další vyučování

Zkrátila bych prezentaci textů, aby zbylo více času na další úkoly v pracovním listě.

5.6 Drogy a závislost

Otázka drog je problémem naší doby. Lidé začínají brát drogy, i když často ví, jaká rizika to přináší a jaký vliv to bude mít na jejich další život. Většina si myslí, že je drogy nemohou ovládnout a oni budou moci kdykoli přestat. Bohužel to není pravda. Málo lidí drogu jen vyzkouší a pak přestane. Závislost začíná nevinně - jen jednou drogu vyzkoušet na párty u přátel, pak každý týden na diskotéce a pak každý den. Život závislého člověka se točí pouze kolem drog. Žáci by si měli uvědomit všechna rizika a nebezpečí, která braní drog přináší.

Téma hodiny: Drogy a závislost

Cíl hodiny: Vysvětlit si pojem droga a závislost, přiblížit si rizika braní drog, nastínit si, možnost pomoci závislému člověku

Po absolvování vyučovací hodiny žák:

zná: pojmy droga, závislost, vliv drog na člověka

umí: vysvětlit tyto pojmy

zaujímá postoje: k drogám jako nebezpečnému jevu společnosti

Časová dotace: 90 minut

Metody práce: slovní

praktická

Formy práce: samostatná

práce ve dvojicích

práce ve skupinách

Literatura k tématu: Stehen Arterburn, Jim Burns – Drogy klepou na dveře

Jiří Presl – Drogová závislost

Karel Nešpor, Ladislav Csémy – „Průchozí“ drogy

Zdeněk Šimanovský, Barbara Šimanovská – Hry pro rozvoj zdravé osobnosti

Michael E. Holstein, Wiliam E. Cohen, Paul J. Steinbroner –
Rozhodni se ... příručka pro život bez drog

Obsah hodiny - první část

Celá hodina je zaměřena spíše teoreticky. První hodina se soustřeďuje na zopakování problematiky drog (otázky 1-8), druhá hodina se zaměřuje na otázku závislosti (otázky 9-12) a je spojena s praktickou hrou.

1. Motivační úvod

Učitel žákům rozdá pracovní list a jejich prvním úkolem je napsat, co znamená (podle jejich názoru) slovo droga. Nechá žákům čas, aby si vše dobře promysleli a zapsali do pracovního listu. Několik názorů si přečteme nahlas. Názory žáků doplníme definicemi ze slovníků.

„Droga je omamující prostředek, dráždivý přípravek (bez lékařské kontroly mnohdy škodlivý) nebo surovina rostlinného nebo živočišného původu užívaná po určité úpravě (například usušení a rozmělnění) jako léčivo.“³⁹

„Droga je jakákoliv přírodní nebo syntetická látka, která po vpravení do živého organismu mění jednu nebo více psychických či tělesných funkcí.“⁴⁰

„Co je to vlastně droga? Existuje celá řada definicí, ale nejstručněji lze drogu chápat jako každou látku, ať již přírodní nebo syntetickou, která splňuje dva základní požadavky:

1. má tak zvaný psychotropní účinek, to jest ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní“ naladění – prostě působí na psychiku.
2. Může vyvolat závislost, má tedy něco, co se z nedostatku vhodnějšího pojmenování někdy označuje jako potenciál závislosti.“⁴¹

Žáci si vyberou jednu z definic a zapíší si ji do pracovního listu. Mohou porovnat, jak se liší jejich názor a odborná definice.

Další otázkou je, co vše můžeme zařadit mezi drogy. Žáci si zapíší do listu své mínění, pak následuje čtení odpovědí a diskuze. *Učitel se může zeptat například zda můžeme zařadit mezi drogy i počítačové hry, jestli ano tak proč. Nebo zda se pro někoho může stát drogou třeba jídlo a kam až může dospět závislost na jídle .*

K problematice drog a drogové závislosti je napsáno mnoho knih, každá tuto problematiku zpracovává jinak. Záleží tedy na každém, který přístup mu bude nejvíce vyhovovat. Já si vybrala výše uvedené knihy, ale vždy jsem čerpala jen z určité části. Například v knize Hry pro rozvoj zdravé osobnosti jsou náměty her k problematice

³⁹ Klimeš, L. Slovník cizích slov. Praha: SPN, 2002, s. 138.

⁴⁰ Nešpor, K. , Provazníková, H. Slovník prevence problémů působených návykovými látkami. Praha: Fortuna, 1996, s. 13.

⁴¹ Presl, J. Drogová závislost. Praha: Maxdorf, 1995, s. 9.

závislosti, učitel tedy může převzít celou již připravenou hru, nebo se pouze inspirovat. Hrou oživí hodinu a žáci pak budou mít o tematiku větší zájem. Příručka Rozhodni může sloužit jako učebnice nebo jako doplněk k učebnicím v rámci výuky o prevenci.

2. Výkladová část (otázky 4-6)

Ve výkladové části se učitel zaměří na různé dělení drog. Nejdříve žáky nechá, aby se pokusili vysvětlit, jaký je rozdíl mezi drogami přírodními a syntetickými, a pak doplní správné informace, případně poupraví názor žáků.

Přírodní drogy pocházejí z přírody. Řadíme sem např. lysohlávky, marihuanu nebo opium. Syntetické jsou uměle vyrobené a je to např. pervitin nebo heroin.

Učitel rozdá žákům lístečky a oni mají vylosovaný údaj správně zařadit do tabulky. Do prvního sloupce mají doplnit příklady drog, do druhého co dané drogy vyvolávají a do třetího, jaká přináší rizika. Nejdříve vyplňujeme tabulku na tabuli a pak si žáci správné zařazení přepíší do listů. Mohou si navzájem radit.

Lístečky: poškozuji dýchací cesty a mozek; poruchy paměti; riziko zhoubných nádorů v dutině ústní; apatie; toxické psychózy (pronásledování, úzkostné stavy, deprese); rychlý rozvoj závislosti; ztráta schopnosti rozlišení reality a halucinace; ospalost; bolesti hlavy; riziko smrtelných otrav; kruté odvykací příznaky; „užití na uklidnění“; povzbuzení organismu; únik od reality ; přináší uvolnění; působí euforii; ovlivňují vědomí; marihuana, hašiš; pervitin, kokain, extáze; heroin, morfin; LSD, lysohlávky; rohypnol; rozpouštědla.

<i>Konopné (marihuana, hašiš)</i>	<i>působí euforii</i>	<i>poškozuji dýchací cesty a mozek, poruchy paměti, riziko zhoubných nádorů v dutině ústní, apatie</i>
<i>Stimulační (pervitin, kokain, extáze)</i>	<i>povzbuzení organismu</i>	<i>toxické psychózy (pronásledování, úzkostné stavy, deprese), rychlý rozvoj závislosti</i>
<i>Opiáty (heroin, morfin)</i>	<i>přináší uvolnění</i>	<i>riziko smrtelných otrav,</i>

		<i>kruté odvykací příznaky</i>
<i>Halucinogeny (LSD, lysohlávky)</i>	<i>ovlivňují vědomí</i>	<i>ztráta schopnosti rozlišení reality a halucinace</i>
<i>Tlumivé látky (rohypnol)</i>	<i>„užití na uklidnění“</i>	<i>ospalost, bolest hlavy</i>
<i>Těkavé látky (rozpuštědla, ředidlo)</i>	<i>únik od reality</i>	<i>Poškozují dýchací cesty a mozek</i>

Po vyplnění tabulky se žáků učitel zeptá, proč tedy lidé berou drogy, když ví, jaká to přináší rizika.

Důvodů může být celá řada např. zvědavost, útek od problémů, móda, vliv party, snaha neodlišovat se.

3. Závěrečná část (otázky 7, 8)

V závěru hodiny se učitel žáků zeptá, zda někdo četl knihu s drogovou problematikou nebo zda někdo viděl nějaký film s touto tematikou. Společně si mohou připomenout děj knihy i filmu.

Knihy: Memento, Úplná prázdnota, My děti ze stanice ZOO

Filmy: Samotáři, Perníková věž

Na konec jeden z žáků přečte text z knihy Memento, ostatní bedlivě naslouchají a zkusí vymyslet textu příhodný název.

„Dne 9. 12. 1984, tři měsíce po svém propuštění z psychiatrické léčebny, byl Michal Otava nalezen vlastní matkou Marií Otavovou, která mu přinesla jídlo, ve stavu hlubokého bezvědomí. Ležel v jediné místnosti svého bytu na podlaze pod oknem. V prázdných plechovkách na stole a na zemi bylo nalezeno celkem 122 nedopalků cigaret start, clea, družba, safari, partagas, sparta. I z dalších stop, otisků prstů a bot bylo možné usuzovat, že zde předchozí večer pobýval větší počet blíže nezjištěných osob, které v okamžiku, kdy Michal Otava upadl do bezvědomí, opustily byt, aniž se obrátili na lékařskou pomoc. Podle chemické aparatury sestavené v rohu místnosti a podle použitých katalyzátorů dospěl znalec oboru toxikologie k závěru, že se v bytě v průběhu noci připravovala droga zvaná pervitin. Michal Otava byl okamžitě převezen vozem rychlé lékařské pomoci na resuscitační oddělení záchranné služby, kde se po třídní terapii, během níž byl neustále připojen na dýchací přístroj, probral z bezvědomí. Nebylo už však možné obnovit všechny funkce mozku těžce poškozeného nedostatkem kyslíku v průběhu

bezvědomí. Michal Otava byl proto převezen do psychiatrické léčebny pavilónu pro pacienty s trvalým poškozením mozku. Jen částečně chápe některé souvislosti. Musí být krmen, při krmení vypouští tekutinu ústy ven, převlékán, myt, ukládán na lůžko, neřekne si, když potřebuje na stolicí, pomočuje se. Je natolik emocionálně labilní, že na každý sebenepatrnější požadavek okolí reaguje pláčem, kvílením, neklidem, který střídají dlouhé záchvaty netečnosti. Jeho současný zdravotní stav nemá příznivou prognózu. Naděje, že se jeho potíže dále upraví, je téměř nulová.⁴²

⁴² John, R. Memento. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 277.

Návyk: existuje zavedené schéma konzumace: jednou týdně flám... šest šálků kávy nebo krabička cigaret denně. Pravidelnost konzumace ukazuje, že člověk ztratil kontrolu nad drogou. Bez ohledu na frekvenci užívání je z pravidelného schématu konzumace (užívání drogy v určitých situacích a navyklym způsobem) zřejmé, že droga má člověka v moci. Existuje ustálený vzorec užívání.

Zneužívání drog: lze definovat jako situaci, kdy je droga užívána i přes své negativní účinky. O zneužívání mluvíme v případě, že někdo užívá amfetaminy nebo třeba jenom kofein, přestože má vysoký tlak, když užívá LSD, přestože je duševně nevyrovnaný, když pije alkohol, přestože má diabetes, když kouří, ačkoli má astma. O zneužívání drog jde vždy, když konzumace pokračuje bez ohledu na negativní zdravotní, partnerské, rodinné a finanční důsledky a bez ohledu na právní dopad a emocionální pohodu.

Závislost: rozdíl mezi zneužíváním drog a závislostí spočívá v míře posedlosti drogou a nutkání je brát. O závislost jde v případě, že člověk tráví většinu času obstaráváním a užíváním drogy nebo myšlenkami na drogu a ignoruje možné zdravotní a sociální následky konzumace drogy. I po jejím vynechání (po období abstinence) je opět nucen se k ní vrátit, protože tato psychoaktivní substance pro něj i nadále zůstává nejdůležitější věcí v životě, i když si to často nepřipouští.⁴³

*Správné zařazení: experimentování s drogou - zvědavost
rekreační užívání – sporadické užívání
návyk - pravidelnost
zneužití drogy – konzumace bez ohledu na negativní důsledky
závislost – posedlost.*

Následuje diskuze o tom, jaké příčiny může závislost mít.

Učitel napíše na tabuli: Prostředí rodiny, školy, vliv vrstevníků.

A žáci doplní, jak může například prostředí rodiny ovlivnit vznik závislosti. Nejlepší názory si pak žáci zapíší do pracovních listů.

Příčiny vzniku závislosti jsou různé, na člověka může mít vliv prostředí, ve kterém žije, nebo osoby, se kterými se stýká.

Prostředí rodiny - volnost, nedůsledná výchova, napětí, domácí násilí, rozvod.

Prostředí školy - neúspěch, vysoké nároky, třídní kolektiv.

Vliv vrstevníků – tlak ostatních, pozice, chtít se zařadit do určité party.

⁴³ Cohen, W. E. , Holstein, M. E. , Steinbroner, P. J. Rozhodni se... příručka pro život bez drog. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, s. 94.

Úkoly 11 a 12 plní žáci ve dvojicích. Mají společně napsat, jak se změní chování člověka, který bere drogy a kam by se obrátili, kdyby zjistili, že někdo jejich blízký má problémy s drogami.

Chování závislého člověka se značně mění. Závislý je více unavený, nemá zájem o dění v okolí, ztrácí chuť k jídlu, začíná mít problémy s rodiči, zhorší se mu školní prospěch, potřebuje více peněz, zanedbává se, je nespolehlivý a náladový. Přestává se bavit s původními kamarády a vyhledává kamarády nové, kteří mají stejný „zájem“ jako on.

Žáci se mohou obrátit na Linku důvěry, do Krizového centra nebo na Pedagogicko-psychologickou poradnu

Další úkol je opět ve dvojici, žáci mají vymyslet, jaké body by zařadili do protidrogové prevence, kdyby ji měli jako ředitelé školy sami vytvořit.

Příklad: přísné tresty za držení jakékoliv drogy, propagace zdravého životního stylu, život bez drog, ...

3. závěrečná část

Každý žák dostane část příběhu a má doplnit závěr podle svého mínění. *Příběh je motivován příběhem z knihy Drogy klepou na dveře, kde je hlavním námětem alkohol. Pro ilustrační doplnění hodiny jsem alkohol změnila na cigaretu marihuany.*

Na večírek mě pozvala nejoblíbenější dívka ze školy a mně se tak splnil se. Byl jsem poctěný a zároveň nervózní – znamenalo to pro mě vstupenku do party, o jejíž přízeň jsem velice stál. Oslava byla v plném proudu, když jsem si všiml, že se někteří kamarádi s tajemným výrazem ve tváři přesunují do zadní části domu. Šel jsem ze zvědavosti za nimi. Kamarádi seděli v kruhu a posílali si joint marihuany. Nabídli i mně...

Pracovní list

1. Co podle mého názoru znamená slovo droga:

2. Jak toto slovo vysvětluje slovník:

3. Co můžeme zařadit mezi drogy?

4. Rozdělení drog

- přírodní =

(příklad:

- syntetické =

(příklad:

5. Rozlišení drog podle účinku na lidský organismus:

Konopné (
Stimulační (
Opiáty (
Halucinogeny (
Tlumivé látky (
Těkavé látky (

6. Proč lidé berou drogy?

7. Znáš nějakou knihu nebo film o drogách?

8. Jak bys nazval úryvek z knihy Memento?

9. Seřad' stádia vzniku závislosti:

závislost

návyk

rekreační užívání

zneužití drogy

experimentování s drogou

10. Jaké mohou být příčiny vzniku závislosti?

11. Jak se změní chování člověka, který bere drogy?

12. Kam (na jaké organizace) se může obrátit člověk, který má problémy s drogami?

Hodnocení první části

Zvolené metody práce

Slovní metoda se prolínala celou hodinou. Diskuze je vhodnou metodou, kdy učitel, zjistí, co si žáci myslí a často se dozví zajímavé myšlenky. Při praktické části - doplňování tabulky na tabuli bylo potřeba žákům poradit.

Formy práce

Většinu času žáci pracovali samostatně a pak následovala společná kontrola, žáci tak mohli vyjádřit svůj názor. Práce ve dvojicích byla zvolena ke konci hodiny, žáci mohli na danou otázku díky tomu, že pracovali společně, najít více odpovědí.

Zapojení žáků

Do hodiny se zapojili téměř všichni, bylo vidět, že některé otázky (6, 7) žáky více zajímaly, protože se k nim chtěli vyjádřit, na druhé straně byly otázky (3, 4), o které nejevili zájem.

Přístup žáků k tématu

Téma už žáci znali, nebylo pro ně nové. Minulý rok se tomuto tématu věnovali podrobně. Mohla jsem tedy navázat na určité znalosti.

Celkový dojem

Hodina se celkem vydařila. Žáci byli nejvíce aktivní na začátku hodiny, kdy živě diskutovali, pak aktivita postupně klesala. Celá hodina byla zaměřena spíše teoreticky na tematiku a rozdělení drog. Žáci toto téma probírali už v předchozích ročnících, takže se spíše opakovalo a doplňovali údaje, které neznali. Překvapilo mě, kolik důvodů žáci vymysleli k otázce, co vede lidi k braní drog a všechny důvody si dokázali obhájit a vysvětlit je ostatním. Těžké pro ně však bylo doplnění tabulky - žáci věděli pouze základní informace. Tabulka byla složitá, proto jsem zvolila raději společnou práci, s nápovědou se žákům tabulka vyplnit podařila.

Je vidět značné rozdíly mezi žáky ve znalostech o této tematice. Během vyučovací hodiny se povedlo zvládnout celé téma, a zároveň diskutovat nad některými otázkami. Na rozbor závěrečného příběhu nám bohužel nezbylo moc času.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Na začátku jsme se zabývali tím, jak by oni sami definovali slovo droga, většinou se shodli v tom, že je to návyková látka. Doplnili jsme informace ze slovníku, do listů si zapsali definici, která je nejvíce zaujala případně byla nejkratší.

2. Výkladová část (otázky 3-6)

Teorie spojená s diskuzí se celkem osvědčila.

Otázky 3 a 4 žákům nedělaly problémy. Při otázce č. 5 žáci pracovali nejdříve samostatně, ale když jsem viděla, že tápou a mají problém údaje zařadit, změnila jsem styl práce na společné vyplňování. Otázku č. 6 zvládli žáci výborně.

3. Závěrečná část

K otázce č. 7 žáci věděli pouze filmy, je vidět, že klesl zájem o čtení knih.

Otázka č. 8 - příběh z knihy Memento. Byl zařazen jako ilustrace toho, co mohou drogy způsobit. Příběh četl jeden žák ostatním, což byl problém, hlasově nezvládl celou třídu. Musela jsem ho tedy vystřídat já, čímž jsme se zdrželi a nestihli příběh rozebrat.

Návrhy pro další vyučování

Zařadila bych nějakou aktivitu, práce s pracovním listem byla monotónní. Ilustrační příběh bych příště nakopírovala do každé lavice, žáci by se mohli na příběh soustředit a lépe by se pracovalo.

Hodnocení druhé části

Zvolené metody práce

Na začátku hodiny jsem zvolila praktickou metodu. Po zkušenostech z minulé hodiny, jsem chtěla nastínit tematiku hrou, aby žáky více zaujala a myslím, že to bylo přínosnější. Nad některými otázkami z pracovního listu jsme se snažili více zamyslet a diskutovat o nich.

Formy práce

Žáci během hodiny pracovali na některých úkolech samostatně a některé plnili ve dvojicích. Samostatnou práci jsme si vždy společně zkontrolovali, aby si žáci opravili případné chyby. Formy práce se střídali, aby hodiny nevyzněla stereotypně. Ve dvojicích například vymýšleli body protidrogové prevence a v některých se překvapivě shodlo více dvojic. Samostatně dopisovali závěr příběhu, někteří byli velmi struční a doplnili pouze větu, ostatní se nebáli rozepsat.

Zapojení žáků

Většina žáků se zapojila, mohli navázat na znalosti z minulé hodiny i minulého ročníku. Práce ve dvojicích byla pro žáky přínosnější nad otázkami mohli diskutovat.

Přístup žáků k tématu

Téma pro žáky sice nebylo nové, přesto mohu říci, že během hodiny pracovali téměř všichni.

Celkový dojem

Z hodiny mám dobrý pocit. Hodina se vydařila se, žáci pracovali a téma jsme probrali celé. Navázali jsme na hodinu předchozí a žáci si doplnili informace o tématice závislosti. Povedla se práce žáků ve dvojicích, společně jim šla práce rychleji.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Hned na úvod žáci měli vytvořit obraz na téma drogy nebo závislost. Po menším dohadování obrazy předvedli. Původně jsem myslela, že by si obraz vyzkoušela většina žáků, ale to by nám trvalo celou hodinu a nedostali bychom se hlouběji k tématu. Proto obraz vytvářeli před ostatními pouze dvě trojice a ostatní hádali, co obraz znamená.

V prvním obraze jedna socha kouřila a druhá šňupala bílý prášek. Nejdřív se k sochám vyjádřili ostatní žáci, pak sochař doplnil, co měl v úmyslu vyjádřit. V druhém obraze jedna socha také kouřila a druhá si píchala do žíly drogu. Díky sochám jsme si zároveň zopakovali vstup drog do lidského organismu.

2. Výkladová část

Během této části jsme pracovali s pracovním listem, žáci odpovídali na otázky 9-12. Problém jim dělalo pouze seřazení stádií, přehodili stádium návyku a závislosti. Doplnění informací z tabule k jednotlivým stádiím, žákům nedělalo problémy. Žáci v textu informací stihli zachytit. K otázce 11 jsem vždy řekla nadřazené slovo např. prostředí rodiny, školy a vrstevníků a žáci si vypsali příčiny vzniku závislosti, které zavinilo dané prostředí. Další otázky plnili ve dvojicích a díky tomu, měli dosti obsáhlé odpovědi. Posledním úkolem ve dvojici bylo vytvořit Body protidrogové prevence, kdyby oni sami byli ředitelem školy. I k tomuto úkolu se žáci postavili, až na pár výjimek, zodpovědně.

3. Závěrečná část

Do této části jsem zařadila doplnění příběhu, které mělo nastínit, co si žáci z hodin odnesli a jak by se zachovali oni sami.

Návrhy pro další vyučování

Asi by bylo dobré vysvětlit hru Sousoší v předchozí hodině, žáci by si vytvořili trojice sami a domluvili se, jaký obraz vytvoří. Tím by na začátku hodiny nedošlo ke zdržení a vystřídalo by se více trojic.

5.7 Sekty

Náš svět není pro děti jednoduchý, často se v něm těžko orientují. Děti, které dospívají, se snaží najít základy a oporu pro rozvoj vlastní osobnosti, hledají, v co mají věřit a k čemu se mohou upnout. Proto by měli mít dobré rodinné zázemí a školu, která jim dokáže být oporou.

Pokud některý z těchto faktorů nefunguje, jedinec hledá nějaký faktor náhradní a tím mohou být například sekty. Zpočátku dává sekta jedinci pocit, že někam patří, že je členem společenství, které si ho váží a je pro ně nepostradatelný. Tímto je však do sekty vtahován a může se stát, že opustí vše, na čem mu doposud záleželo, a stane se pouhou figurkou, kterou řídí jiní.

Sekty mají vyvinutý systém působení na člověka a jedinec si ani neuvědomuje, že se stává na sektě závislým. Škola by měla na skryté mechanismy sekt žáky upozornit, aby se nemohlo stát, že se stanou jednou z obětí působení takového společenství.

Téma hodiny: Sekty

Cíl hodiny: Vysvětlit si pojem sekta, nastínit si možnosti řešení tohoto problému, uvědomit si nebezpečné manipulativní chování

Po absolvování vyučovací hodiny žák :

zná: pojmy sekta, církev

umí: rozpoznat snahu ovlivnit jeho názory případně vnučení nějaké víry

zaujímá postoje: k sektám jako manipulativním náboženským skupinám, které se snaží přesvědčovat ostatní o správnosti jejich víry

Časová dotace: 90 minut

Metody práce: slovní
praktická

Formy práce: samostatná
práce ve skupinách

Literatura k tématu: Kay M. Porterfieldová – O sektách

Roman Blažek, Vratislav Pokorný, Jana Telcová – Nebezpečí sekt

Obsah hodiny - první část

1. Motivační úvod

Na začátku hodiny učitel na tabuli napíše těchto pět písmen A E S T K. Žáci mají za úkol sestavit z nich srozumitelné slovo SEKTA. *Následuje diskuze, učitel se ptá: Jak byste toto slovo vysvětlili? Setkal se někdo s nějakou sektou? Jestli ano, jak se zachoval? Znáte nějaké sekty?*

Učitel rozdá pracovní list, žáci mají spojit výrazy, které se řadí k sektě a které k církvi.

Správné řešení: Sekta - spása dosahována morální čistotou, menší skupina, členství dáno vůlí.

Církev - široká organizace, členství dáno často narozením (důraz na výchovu), spása zajištěna milostí Boží.

V úkolu č. 2 se žáci pokusí doplnit definici sekty nejdříve sami, pak ji jeden z nich přečte ze slovníku.

„Sekta malá náboženská skupina odštěpená od církve pro odlišné učení nebo obřad; skupina izolující se od nějakého hnutí nebo od společnosti vůbec a hlásající nekriticky, až dogmaticky určité nereálné názory a zásady.“⁴⁴

K tomuto tématu jsem si vybrala knihu Nebezpečí sekt, ta je zaměřena zejména na teorii a vymezuje základní znaky sekt, opakem je druhá kniha O sektách, ta je psána beletristicky a uvádí i různé příběhy.

2. Výkladová část

Učitel přinese do třídy leták, který rozdávají Svědkové Jehovovi a společně se žáky leták podrobně rozeberou. *Leták by měl být v každé lavici, aby žáci mohli odpovídat na zadané otázky. Leták je do hodiny zařazen, aby si žáci uvědomili, jak se sekty snaží ovlivnit naše myšlení.*

Rozbor letáku - otázky:

- a) Jaká „společnost“ tento leták rozdává?
- b) Co nám tato společnost nabízí?
- c) K čemu nás má leták přimět?
- d) Jak a čím se snaží na nás zapůsobit?

⁴⁴ Klimeš, L. Slovník cizích slov. Praha: SPN, 2002, s. 693.

Odpovědi: a) Svědkové Jehovovi b) Nabízí knihu, společný rozhovor o této knize a určitý studijní program. c) K zamyšlení, návštěvě společenství d) Snaží se nás ovlivnit tím, jak leták vypadá a co uvádí.

Žáci si leták pořádně prohlédnou a učitel rozdá do každé lavice reklamu vystřiženou z časopisu (například na léky, krmivo pro zvířata,...). Práci začneme vysvětlením, toho co je reklama.

„Reklama je činnost, úsilí záležející ve veřejném doporučení něčeho (nejčastěji zboží ke koupi) možným zájemcům; prostředky k tomu sloužící (například plakáty, inzeráty, nápisy, světla, rozhlas, televize).“⁴⁵

Na druhou stranu pracovního listu žáci napíší, zda má leták a reklama nějaké společné znaky.

Leták i reklama se snaží ovlivnit naše mínění. Snaží se na nás působit celkovou strukturou, zvoleným typem písma, použitými barvami a ilustračními obrázky. Můžeme říci, že leták Svědků Jehovových i některé reklamy jsou si dosti podobné.

Pokračujeme práci s pracovním listem a to otázkou č. 4, kdy mají žáci ve dvojicích doplnit, jaké jsou podle nich znaky sekty.

Mezi základní znaky sekty můžeme zařadit: jednotné učení, zkreslené vnímání pravdy, podřízenost členů, poslušnost, omezení komunikace s okolím, pravidla, kontrola, uzavřenost, vůdce, rituály, odlišnost členů.

Pak se společně pokusíme seřadit stádia vzniku závislosti na sektě v otázce č. 6.
Správné řešení: 1. vytypování vhodných adeptů a počáteční práce s nimi vedoucí k jejich okouzlení 2. destrukce osobních jistot „osvícení“ 3. vlastní vstup do sekty.

Na tento úkol hned navážeme dalším úkolem č. 6 a tím je doplnit k předchozím stádiím určité znaky.

K zjednodušení práce stačí, aby žáci před údaj doplnili pouze číslo stádia.

3...přerušeni veškerých styků s rodinou a přáteli

3...destrukci osobnosti

2....„osvícení jedince“

1...vyvolat v jedinci zájem o sektu

1...jedinec se snaží napodobovat ostatní členy sekty

2...davová psychóza

⁴⁵ Klimeš, L. Slovník cizích slov. Praha: SPN, 2002, s. 651.

K správnému doplnění pomohou žákům následující informace, které jim poskytne učitel ve výkladu.

„Vytypování vhodných adeptů, počáteční práce s nimi vedoucí k jejich okouzlení: V této fázi se snaží vyškolený člen sekty vyvolat v jedinci zájem o danou sektu a vybudovat si k němu přátelský vztah. Člen sekty se projevuje jako člověk, který je ochotný druhému naslouchat a dává druhému najevo své sympatie, čímž si získá náklonnost, a člověk si ani neuvědomuje, že jde o přesně naplánovanou psychologickou manipulaci. Zároveň jsou v této fázi jedinci sdělovány pouze některé informace o sektě. Dochází k jeho mystifikaci a zastírání skutečností. Víra se stává základem myšlení jedince a vše se řídí pouze podle ní. Jedinec se snaží napodobovat ostatní členy sekty a postupně se do ní začleňuje. Je zahrnován láskou členů sekty, to vede k odtržení od původního prostředí a postupnému přesvědčení o správnosti názorů sekty.

Destrukce osobních jistot „osvícení“: Při této fázi dochází k tak zvanému „osvícení jedince“, to znamená, že se jedinec zúčastní nějaké slavnostní události v rámci sekty a při této události zažije určitý neopakovatelný pocit, ten je většinou vyvolán díky davové psychóze. Problémy, které jedinec měl nebo má mizí a on je sektou nadšen.

Vlastní vstup do sekty - vytvoření nové identity: Vstup je charakteristický přerušením veškerých styků s rodinou a přáteli. Člověk se stane součástí sekty, která postupně docílí destrukci jeho osobnosti. Jedinec se zcela přizpůsobuje sektě a nechává s sebou manipulovat. Stává se zcela poslušným a je pod neustálou kontrolou sekty, která za něj začíná rozhodovat.“⁴⁶

3. Závěrečná část

V závěru hodiny se pokusíme z předchozích informací vyvodit, jaké vlastnosti může mít vůdce sekty a zakroužkujeme je na pracovním listě.

„Odborníci mají jen málo informací o tom, co se ve skutečnosti děje v myšlení vůdců, neboť jejich projevy i pocity jsou úzkostlivě kontrolovány a vybírány tak, aby se neodchylovaly od tajuplného obrazu lidí Bohem vyvolených.“⁴⁷

Charismatický, nespolečenský, přesvědčivý, agresivní, vznětlivý, autoritativní, náladový, cholerický, úzkostlivý, touha po moci, nenápadný, sebevědomý, schopný řečník, málomluvný, zbrklý, rozvážný, nudný, schopný manipulovat ostatními.

⁴⁶ Pokorný, V., Blažek, R., Telcová, J. Nebezpečí sekt. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002, s. 119.

⁴⁷ Porterfieldová, K. M. O sektách. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 101.

Obsah hodiny - druhá část

Tato hodina navazuje na hodinu předchozí, shrnuje poznatky z minulé hodiny, rozšiřuje je o informace o některých sektách a zároveň má nastínit, jak se působení sekt bránit.

1. Motivační úvod

Na začátku se učitel zeptá, co probírali v minulé hodině a společně si zopakují informace, které se minulou hodinu dozvěděli. *Co je to sekta? Stádia vývoje závislosti na sektě.*

2. Výkladová část

Jeden žák přečte následující příběh, ostatní poslouchají, aby mohli odpovědět na otázky, které jsou napsány na tabuli. Odpovědi píší na zadní stranu pracovního listu.

Otázky:

1. Proč obklíčila policie sídlo sekty?
2. Popište život členů sekty.
3. Co hlásal vůdce sekty?
4. Jak příběh skončil?

Žáci si mohou dělat k textu poznámky, protože pak jej budou rozebírat.

Text:

„Jednoho tichého nedělního rána počátkem roku 1993 obklíčila federální policie ve Waco v Texasu skupinu budov, ve kterých žil David Koreš a jeho stoupenci. Vyšetřovatelé z Oddělení pro otázky alkoholu, tabákových výrobků a zbraní měli důvodné podezření, že členové Korešovy církve nashromáždili velké množství munice a materiálu k výrobě stovek automatických střelných zbraní a že tyto zbraně použijí ke střelbě do nevinných lidí.

Téměř přesně v okamžiku, kdy policisté zaujali svá místa, se zpoza zdi objektu ozvala střelba. Přestřelka trvala asi tři čtvrtě hodiny a zbyli po ní čtyři mrtví a patnáct zraněných členů policejního sboru. Koreš tvrdil, že z jeho lidí zemřelo patnáct, včetně jeho dvouleté dcery. K tomu dodal, že krve prolití potvrdilo pravdivost jeho předpovědí.

Koreš, který sám sebe nazýval Kristem, předpovídal, že se jeho stoupenci musí připravit na velikou bitvu s nevěřícími, která zároveň ohlásí konec světa. Pouštěl svým „ovečkám“ válečné filmy a vymyslel pro ně vlastní vojenský výcvik. Členové sekty byli drženi většinou o hladu, aby byli připraveni na případný hladomor. Nemohli si kupovat jídlo, neboť odevzdali všechny peníze vůdci ve chvíli, kdy se rozhodli ke skupině připojit. Trávili dny v izolaci a čas věnovali usilovné práci. Po práci studovali až do pozdních

nočních hodin Bibli. I sledování televizních programů, které by je mohlo spojit se životem za zdmi, bylo zakázáno.

Když Korešovci vyhlásili, že vedou svatou válku, a odmítli se policii podrobit, poslala vláda do Waco posilu 400 mužů. V akci byla zapojena také SWAT, místní policie a Národní garda. Dohady a tahanice trvaly dva měsíce. Vládní jednotky vysílaly z amplionů hlasitou hudbu a osvětlovaly prostor za zdí reflektory, aby donutily zbývajících zhruba devadesát příznivců se vzdát. Výsledek těchto snah byl však právě opačný, stoupci Davida Koreše odolávali o to houževnatěji. Jejich víra, že vládní jednotky jsou představiteli samotného zla a že tak jako tak brzy nastane konec světa, je přesvědčovala, že podrobením nic nezískají.

Po zprávách, že ve Waco docházelo k trýznění a sexuálnímu zneužívání dětí, nařídil v květnu 1993 ministr spravedlnosti Spojených států útok na budovy, ve kterých se Korešovi stoupci skrývali. Po vyhlášení útoku domy vzplály. Někteří svědci popisovali scénu jako obraz pekelného ohně, plameny zničily všechno. Mnozí policisté tvrdili, že domy zapálil sám David Koreš, aby dokázal pravdivost svých předpovědí o Dnu posledního soudu. Když popel z požáru konečně vychladl, našli vyšetřovatelé v ruinách zbytky osmdesáti šesti těl. Mnoho z nich ženských a dětských. Pro Korešovy následovníky znamenala tato svatá válka proti bezvěrcům skutečně konec světa.⁴⁸

Po vyslechnutí příběhu necháme žákům chvíli čas, aby si stihli napsat odpovědi na zadané otázky.

Odpovědi:

- 1. Policie měla podezření, že jsou v domě nashromážděny zbraně. Navíc měla zprávy, že ve Waco docházelo k trýznění a sexuálnímu zneužívání dětí.*
- 2. Členové sekty museli odevzdat všechny peníze. Vůdce je držel o hladu a pouštěl jim válečné filmy. Všichni museli tvrdě pracovat a po práci studovali Bibli. Nesměli sledovat televizi a byli izolováni od světa.*
- 3. David Koreš tvrdil, že se celá skupina musí připravit na velikou bitvu s nevěřícími, která zároveň ohlásí konec světa.*
- 4. Ministr spravedlnosti Spojených států vyhlásil útok na budovy, ve kterých se Korešovi stoupci skrývali. Po vyhlášení útoku domy vzplály. Někteří svědci popisovali scénu jako obraz pekelného ohně, plameny zničily všechno. Na místě bylo nalezeno 86 těl.*

⁴⁸ Porterfieldová, K. M. O sektách. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 5.

Společně příběh shrneme a pokusíme si říci, jaký byl David Koreš. *Koreš uměl manipulovat s lidmi, ostatní mu věřili. Může následovat diskuze nad příběhem. Myslí si žáci po přečtení příběhu, že jsou sekty nebezpečné? Sekty jsou nebezpečné, dokáží s člověkem manipulovat. Kam až nás může dovést závislost na sektě? Podle příběhu třeba až k sebevraždě.*

Protože jsme minulou hodinu nestihli dodělat úkol 7, vyplníme ho hned po rozboru textu.

Učitel žáky rozdělí do pěti skupin, každá skupina dostane rozstříhaný text o nějaké sektě, text musí složit a prostudovat ho, aby dokázala představit sektu ostatním. Každá skupina vybere nejdůležitější znaky dané sekty, shrne pravidla, podle kterých se řídí, a představí zakladatele dané sekty.

3. Závěrečná část

V závěrečné části by měli žáci odpovědět na otázku. Jak pomoci, kdyby někdo z kamarádů chtěl vstoupit nebo vstoupil do sekty? Každý se pokusí sepsat, co by udělal.

Neměli bychom jednat zbrkle, měli bychom si zjistit co nejvíce informací o sektě, do které kamarád vstoupil. Měli bychom s ním mluvit a zároveň vyjádřit vlastní stanovisko k dané skupině. Nejlépe ale bude, když se spojíme s odborníky, aby nám poradili přesný postup.

Pokud zbyde v závěru hodiny čas, nadiktujeme žákům tyto věty a oni je mají doplnit podle toho, jak by se zachovali oni sami.

Kamarád mě pozval na společné sezení sekty...

Na ulici mi členové sekty nabízejí knihu...

Členové sekty mě žádají o příspěvek na jejich činnost...

Pracovní list

1. Spojte správně údaje, které patří k sektě a které k církvi:

SEKTA	členství dáno často narozením (důraz na výchovu)
	menší skupina
	široká organizace
	členství dáno vůlí
CÍRKEV	spása dosahována morální čistotou
	spása zajištěna milostí Boží

2. Doplňte vymezení pojmu:

Sekta je malá náboženskáodštěpená od.....pro odlišnénebo obřad; skupina izolující se od nějakého hnutí nebo odvůbec a hlásající, až dogmaticky určité nereálné názory a

3. LETÁK

- Jaká „společnost“ tento leták rozdává?
- Co nám tato společnost nabízí?
- K čemu nás má leták přimět?
- Jak a čím se snaží na nás zapůsobit?

4. Jaké jsou podle vás nejdůležitější znaky sekty?

5. Označte stádia vzniku a vývoje závislosti na sektě:

- ...destrukce osobních jistot
- ...vytypování vhodných adeptů a počáteční práce s nimi vedoucí k jejich okouzlení
- ...vlastní vstup do sekty

6. K údajům doplňte, do kterého stádia byste je zařadili:

- ...přerušování veškerých styků s rodinou a přáteli
- ...destrukci osobnosti
- ...„osvícení jedince“

...vyvolat v jedinci zájem o sektu

...jedinec se snaží napodobovat ostatní členy sekty

...davová psychóza

7. Z následujících vlastností podtrhněte ty, které si myslíte, že má vůdce sekty:

Charismatický, nespolečenský, přesvědčivý, agresivní, vznětlivý, autoritativní, náladový, cholerický, úzkostlivý, toužící po moci, nenápadný, sebevědomý, schopný řečník, málomluvný, zbrklý, rozvážný, nudný, schopný manipulovat ostatními.

Pracovní texty

Výběr textů do hodiny jsem čerpala z internetové stránky <http://vit.p.sweb.cz>, která se zabývá studiem sekt. Na stránkách je spousta informací a texty o jednotlivých sektách jsou dosti obsáhlé. Záleží tedy na učiteli, jaké informace pro žáky vybere. Žáci s těmito texty následně pracují ve skupinách a navzájem si jednotlivé sekty představují. Do hodiny jsem vybrala texty o sektách: Svědkové Jehovovi, Církev sjednocení, Hnutí Hare Kršna, Satanismus a Scientologie.

Hodnocení první části

Zvolené metody

Metoda slovní byla dobře zvolena, téma bylo pro žáky nové a diskuze nad touto problematikou byla vhodná. Žáci vyjadřovali vlastní názor, případně se ptali na to, čemu nerozuměli. Praktická práce s letákem byla pro žáky složitější, leták uvádí mnoho informací a nebylo jednoduché se v něm zorientovat. Proto jsme pak pracovali pouze se zadní stranou, kde byla nabízena Bible Svědků Jehovových.

Formy práce

Žáci pracovali většinou samostatně, úkoly nebyly složité, a tak jim práce šla dobře. Problém byl pouze s letákem, ale po té co jsme se soustředili pouze na poslední část, na otázky našli odpověď rychle.

Zapojení žáků

Žáci se zapojili zejména do diskuze na začátku hodiny, pak aktivita klesala.

Přístup žáků k tématu

Téma bylo pro žáky nové a neznámé. Zatím neměli možnost se s ním v hodinách setkat. Díky tomu si ujasnili, co vlastně sekta je a upřesnili si některé pojmy.

Celkový dojem

Mohu říci, že jsem předpokládala větší zájem žáků. Někteří se snažili a pracovali, ale někteří byli během celé hodiny pasivní a nezapojili se. Povedlo se luštění slova hned na začátku a spojování slov v pracovním listě.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Tato část byla zaměřena na vymezení pojmu sekta a nastínění rozdílů mezi sektou a církví. Slovo v úvodu sestavili žáci během chvíle, ani spojování jim nezabralo příliš času. Definici kromě poslední věty věděli sami bez slovníku.

2. Výkladová část

Leták byl obsáhlý, a tak jeho prostudování trvalo delší dobu. Proto jsem se rozhodla, že budeme pracovat pouze s poslední částí, kde byla uvedena většina odpovědí. Díky tomu se práce zjednodušila. Žáci z letáku poznali snahu ovlivnit jejich mínění a snahu přimět je k přemýšlení nad uvedenými informacemi. Při srovnávání reklamy a letáku našli podobné znaky. Leták i reklama na nás chtějí zapůsobit a využívají k tomu stejné principy. Základní znaky sekty se pokusili žáci vypsát sami, ale přišli na málo odpovědí, proto jsem další informace doplnila sama. Řazení stádií proběhlo bez problémů stejně jako navazující část.

3. Závěrečná část

Na tuto část nám nezbyl čas, a tak jsme ji dodělávali během hodiny následující.

Návrhy pro další vyučování

Při práci s letákem by bylo vhodné si leták nejdříve společně prohlédnout a pak se rovnou zaměřit na část, s kterou chceme pracovat.

Hodnocení druhé části

Zvolené metody práce

V hodině jsem využila metodu slovní, během diskuze nad úvodním příběhem, a metodu praktickou, kdy žáci pracovali s textem o sektách a vyhledávali nejdůležitější informace.

Formy práce

Během samostatné práce na začátku hodiny, museli být všichni tiše a sledovat čtený text, aby dokázali odpovědět na otázky. Při skupinové práci záleželo opět na složení skupiny a zadaném tématu. Například skupina, která měla satanismus, pracovala celá a téma ji zaujalo. V ostatních skupinách pracovali většinou dva nebo tři žáci a ostatní jim nepomáhali. Možná to bylo také tím, že skupiny byli pětičlenné a text nemohli číst všichni najednou. Na to, aby si text prostudoval každý sám, nebylo dost času.

Zapojení žáků

Na začátku hodiny se do diskuze zapojili téměř všichni, bylo vidět, že se na čtený text soustředili. Během práce skupin někteří žáci nepracovali.

Přístup žáků k tématu

Téma jsme probírali již druhou hodinu, tak zájem opadl. Na druhé straně žáci, kteří se chtěli dozvědět něco více k tématu přistupovali zodpovědně.

Celkový dojem

Z hodiny mám dobrý pocit, i když bylo vidět, že téma probírané druhou hodinu není tak zajímavé a některé žáky problematika sekt nezaujala. Povedl se rozbor příběhu na začátku hodiny, jelikož byl podle skutečné události, byl pro žáky zajímavý. Skupinová práce nebyla příliš úspěšná.

Rozbor hodiny celkově:

1. Motivační úvod

Na začátku hodiny jsme opakovali informace z hodiny předchozí a většina žáků si základní údaje pamatovala.

2. Výkladová část

Žáci poslouchali příběh, někteří si během poslechu zapisovali. Odpovědi na zadané otázky stihla většina postřehnout, a tak následující rozbor sloužil spíše ke kontrole. Myslím, že příběh byl zvolen vhodně a na žáky zapůsobil. Texty o sektách sice neprostudovali všichni, ale každá skupina dala dohromady základní údaje o jejich sektě a stručně ji představila ostatním. Nejvíce žáky zaujal satanismus a hnutí Haré Kršna. Při otázce, jak by žáci pomohli kamarádovi, kdyby vstoupil do nějaké sekty, tápali, ale společně jsme vymysleli, jaká pomoc by byla vhodná.

3. Závěrečná část

V závěrečné části žáci samostatně dokončovali řečené věty a měli dosti podobné odpovědi.

Návrhy pro případné další vyučování

Možná by bylo lepší, jít s žáky do počítačové učebny a vyhledat informace o jednotlivých sektách na internetu. Text by měli k dispozici všichni najednou a mohla by pracovat celá třída.

ZÁVĚR

V diplomové práci se mi podařilo nastínit historický vývoj občanské výchovy a změny, které ovlivňovaly náplň předmětu. Je zarážející, jak velký vliv měla politická orientace státu na obsah učiva. Dále jsem krátce zmínila, jaké změny proběhly v současné době a jak se podílely na změnách výuky.

Krátce jsem charakterizovala, co je Školní vzdělávací program, a uvedla jeden konkrétní, ve kterém jsem se soustředila především na vymezení preventivního působení na žáky. Také jsem zmínila, co jsou sociálně patologické jevy a co vyjadřuje pojem prevence.

V praktické části jsem připravila sedm hodin do výuky Výchovy k občanství, které se přímo zaměřují na prevenci sociálně patologických jevů. Všechny přípravy jsem odučila na Základní škole v Lišově. Přípravy se snažily propojit teoretickou a praktickou stránku výuky. Žáci se dozvěděli jednak základní údaje o konkrétních sociálně patologických jevech a zároveň i o projevech těchto jevů ve společnosti pomocí uvedených příběhů.

Myslím si, že jednotlivé přípravy splnily svůj účel a doufám, že budou využitelné i při dalších hodinách.

SUMMARY

In the thesis I managed to outline the historical development of civics and changes that affect the contents of the course. It is striking how much influence the state political orientation to the curriculum content. I also briefly mentioned the changes occurring now and how these participate in the changes of teaching.

In short, I characterized the school curriculum, I gave one particular in which I focused mainly on the definition of preventive action on the students.

I also mentioned what social pathologies are and what is the concept of prevention. In the practical part I have prepared seven hours of the teaching of education for citizenship, which is directly aimed at the prevention of socially pathological phenomena. All the training I taught at primary school in Lišov. Preparations have sought to link the theoretical and practical aspects of teaching. Pupils learned both basic information on the specific socio-pathological phenomena as well as the manifestations of these phenomena in the society through the stories. I think that individual training meet its purpose and I hope that it will be useful also in other hours.

LITERATURA A ZDROJE

Literatura:

- Arterburn, S., Burns, J. *Drogy klepou na dveře*. Brno: Nová naděje, 2001
- Bendl, S. *Prevence a řešení šikany*. Praha: ISV, 2003
- Blažek, R., Pokorný, V., Telcová, J. *Nebezpečí sekt*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002
- Elliot, J., Place, M. *Dítě v nesnázích*. Praha: Grada, 2002
- Erb, H. H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2000
- Grossmann, J., Kramol, J., Šimek, M. *Besídka bývalých žáků zvláštní školy*. Praha: Melantrich, 1990
- Haškovcová, H. *Manuálek o násilí*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004
- Holstein, M. E., Cohen, W. E., Steinbroner, P. J. *Rozhodni se...příručka pro život bez drog*. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996
- Janouchová, K. *Život dítěte*. Praha: Akropolis, 2008
- Jedlička, R., Kořa, J. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998
- John, R. *Memento*. Praha: Československý spisovatel, 1989
- Kalina, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti 2*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003
- Kolář, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001
- Koukolík, F., Drtinová, J. *Zlo na každý den*. Praha: Galén, 2001
- Marádová, E. *Prevence závislostí*. Praha: Agama, 2006
- Nešpor, K. *Kouření, pití, drogy*. Praha: Portál, 1994
- Nešpor, K., Csémy, L. „*Průchozí*“ *drogy*. Praha: Fortuna, 2002
- Nešpor, K., Csémy, L., Pernicová, H. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí*. Praha: Sportpropag, 1998
- Nešpor, K., Provazníková, H. *Slovník prevence problémů působených návykovými látkami*. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996
- Pitřha, P. a kolektiv. *Úvod do výchovy k občanství: Knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992
- Pokorný, V., Telcová, J., Tomko, A. *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003

Porterfieldová, K. M. *O sektách*. Praha: Lidové noviny, 1997

Presl, J. *Drogová závislost*. Praha: Maxdorf, 1995

Ptáčková, L., Vaněček, M. *Malá policejní akademie aneb Příběhy ze života...jak bys je řešil ty?*, České Budějovice: OŘP, rok neuveden

Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007

Šimanovský, Z., Šimanovská, B. *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*. Praha: Portál, 2005

Štablová, R. *Drogy, kriminalita a prevence*. Praha: Policejní akademie ČR, 1999

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA, Základní škola a Mateřská škola Lišov, 2007

Slovníky:

Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000

Klimeš, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 2002

Kolektiv autorů. *Filosofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998

Internetové zdroje:

www.rvp.cz (cit. 14-02-2009)

www.msmt.cz (cit. 13-03-2009)

www.mvcr.cz (cit. 21-03-2009)

<http://vit.p.sweb.cz>

<http://www.grandsummary.estranky.cz> (cit. 04-02-2009)

<http://www.sikana.cz> (cit. 04-02-2009)

<http://www.rodina.cz> (cit. 05-02-2009)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Ukázky prací žáků z jednotlivých hodin

Příloha č. 2 Metodický pokyn Ministerstva školství

Příloha č. 3 Minimální preventivní program Základní školy a Mateřské školy Lišov

Příloha č.1

5.1 Šikana

Brainstorming: šikana = psychologický problém, teror, zbití spolužáka, diskriminace, úzkost, machrování.

Pravidla jednotlivých skupin:

1. Svěřit se, učitelé by měli více naslouchat, škola hrou, probírat více šikanu.
2. Okamžité vyloučení za šikanu, škola hrou, tělesné trest, přísnější učitelé.
3. Pomáhat slabším, učitelé by měli naslouchat, nepřehlížet žáky jen kvůli tomu, že jsou jiní, důvěra.
4. Pomáhat si, být kamarádský, za šikanování vyloučení.

5.2 Záškoláctví

1. Napište co nejvíce slov, která souvisí se slovem ŠKOLA

Vědomosti, znalosti, problémy, třídy, domácí úkoly, lavice, učitel, žák, učení, židle, pero, školník, ředitel, jídelna, kamarádi, matematika, chemie, tělocvik, informace, kabinet, šatny, kuchařky, družina, atrie, učebnice, počítače, knihovna, uklízečky, známky, povinnosti, prověrky, hodiny, tabule, vstávání.

2. Vypište, jaké povinnosti má žák:

Učit se, poslouchat, plnit úkoly, připravovat se do školy, respektovat starší, slušně se chovat, dodržovat školní řád, dávat pozor, nebýt drzý k učitelům.

3. Podle čeho se žáci ve škole řídí? Podle školního řádu.

Závěr: Proč chodit do školy?

Musíme se něco naučit.

Abychom nebyli hloupí.

Abychom se naučili řešit problémy.

Abychom si našli kamarády.

5.3 Kouření

4. Názvy článku: Poučení

Jak správně kouřit

Jak Janeba učil kluky kouřit

Nikotin učí kouřit

Moje první cigareta.

5. Z mužů dělá pravé muže: výška, velké svaly, když pomůže ženě, chování.

7. Jiná možnost: káva, žvýkačka, box, karate;

číst, meditovat, odpočinout si v motelu;
dát si kafe, hrát sport;
čokoláda, hudba, čtení novin, sport.

8. Domácí úkol:

Za 6 měsíců.

Půl roku.

Za 500 dní (jeden rok, čtyři a půl měsíce).

Plakáty:

Řidič sedí za volantem už několik hodin. Stmívá se a začíná přšet. Pociťuje únavu.
Automaticky sahá po cigaretě.

Tento příběh žáci vyřešili tak, že řidič zastaví u motelu a půjde si odpočinout.

Pavel má psát důležitý test a je z toho nervózní, aby se uklidnil, zapaluje si cigaretu.

Řešení: Pavel se bude na test více připravovat a pak z něj nebude nervózní.

Muž přichází na zastávku autobusu a zjišťuje, že mu autobus jede až za 20minut. Popojde kousek od zastávky a zapálí si.

Řešení: Muž si koupí noviny a než přijede autobus bude si číst.

Petrovi se dnes na tréninku nedařilo. Je z toho rozčilený a nešťastný, aby se uklidnil, zapaluje si.

Řešení: Petr se bude více snažit.

5.4 Alkohol

1. e) I muži mají své dny.

Nemyslíš, zaplatíš.

Přál jste si zatopit?

2. Upoutávka na nějaký produkt.

Snaží se, abychom si výrobek koupili.

6. Nechodí rovně, má dobrou náladu.

Zvracení, divná chůze, dělá hluk.

Agresivita, povídá hlouposti, nejistá chůze.

Motá se, padá, nedojde nikam.

Člověk se nekontroluje.

Změna chování, blábolí, je mu špatně.

8. Dobrý. Zavolám si taxi.

Měl by u něj přespat.

Zůstal u kamaráda.

Dotyčný u kamaráda přespí.

Pavel řekne, že ano, napíše rodičům, že přijede zítra. S kamarádem půjdou k němu a přespí tam.

5.5 Násilí, násilí v televizi

a) 1. Kouzelná školka, Tom a Jerry

2. Bludiště, Tykadlo

3. Will a Grace, Ulice, Chůva k pohledání, AZ kvíz, Drzá Jordan

Přátelé, Gilmorova děvčata, Will a Grace, Ulice, 5 proti 5

Hvězdná brána, Ulice, Kriminálka Las Vegas, Gilmorova děvčata, Chameleon

Seriálový/filmový vzor: princezna, Jerry, žádný

b) Slovo, které souvisí se slovem násilí: šikana, bolest.

Vlastnosti:

potlačit- prchlivost, drzost, zbrkllost

rozvinout – mírumilovnost, rozum, dobromyslnost.

Domácí úkol:

Nevyřešilo, protože násilí tu bylo, i když nebyla televize, ale sledování násilí určitě zvyšuje agresivitu.

Možná trochu ano, protože když se dívají na některé seriály, ve kterých je násilí, tak se to někteří snaží napodobit.

Nejspíš ano, protože když se děti dívají na nějaké akční filmy, kde se lidé rvou, chtějí to také umět.

Myslím si, že násilí v televizních filmech sice přispívá agresivitě, ale ne nějak moc výrazně.

Podle mě jsou akční filmy pro děti nevhodné, děti se je pokoušejí napodobit.

5.6 Drogy a závislost

První hodina

1. Návyková látka, nebrat!

Látka, která přivádí lidi do transu, do jiného světa.

Jedovatá látka.

Návyková látka, lidé je berou kvůli partě, ničí si zdraví, je těžké se z toho léčit.

Něco, co škodí zdraví.

3. Marihuanu, heroin.

Kávu, cigarety – to co člověk potřebuje každý den.

Nakupování, televize, jídlo.

Vše na čem jsme závislí.

Marihuana, káva, cigarety, opium, lysohlávky, heroin.

6. Aby zapadli do party, kvůli problémům.

Protože se nudí, útěk od problémů, aby zapadli do party.

Nudí se, mají deprese, řeší tak své problémy, chtějí je vyzkoušet, chtějí být zajímaví.

Stres, zvědavost, dobrá nálada, zapadnout do party.

Kvůli problémům, trápením, dluhům.

7. Filmy a knihy: Rock podvrat'áků

Kdo hulí, ten umí

Perníková věž

Děti ze stanice ZOO.

8. Název článku: Jak to vypadá, když se z toho nemůže vyléčit?

Nebohý kluk a drogy

Byl nalezen v bezvědomí

Výsledek toho, jak člověk dopadne, když bere drogy

Druhá hodina

10. Hádky, dluhy, nezáměr o děti; vliv party; šikana, špatné známky; předvést se před ostatními; snaha zapadnout do nějaké party

11. Je unavený, hubne; vše je mu jedno a nic ho nezajímá, nevypadá dobře; bývá unavený a nemá k tomu důvod; problémy s rodiči, kašle na školu; má špatné známky.

12. Léčebna, krizové centrum; Linka důvěry; Psycholog.

Body protidrogové prevence:

Návštěvy Krizového centra, zákaz kouření v okolí školy, hodně zájmových kroužků.

Umístění kamer do školy, detektory kouře.

Hodiny na téma drogy, kamery.

Návštěva Krizového centra, zákaz kouření v okolí školy, zájmové kroužky, kamery, hodiny o drogách.

Závěr příběhu:

Řekl jsem, že nechci, že nekouřím.

Ale já jsem odmítl, sice mi pak řekli, ať odejdu, ale za to mi to nestálo.

Já jsem odmítl a odešel z party i z domu, kde se konala. Další den se se mnou nebavili, jen si šuškali, že jsem posera.

Odešel bych a drogu si nevzal, vymluvil bych se, že musím domů.

Ale já jsem řekl: Ne, díky a odešel jsem. Další den se mě ptali, proč jsem si taky nevzal a já jsem jim řekl, že nechci být takový jako oni. Řekli mi, že jsem posera, a nebavili se se mnou, ale mně to nevadilo.

Ale já jsem odmítl. Řekl jsem, že nehulím marihuanu a odešel jsem zpátky na párty.

Tak jsem to zkusil. Ale po druhé už bych to neudělal.

A já to zkusil. Od té doby jsem měl zkažený celý život. Postupně jsem se stal závislý na drogách.

5.7 Sekty

První hodina

3. a) Svědkové Jehovovi, Jehovisti.

b) Knihu.

Knihu a rozhovor.

c) Abychom se k nim přidali.

Dát se k jejich sektě.

Má nás přimět, abychom přijali víru, věřili jejich názorům.

Zakoupit si knihu.

d) Vzhledem letáku.

Vysvětlením častých otázek.

Svémi názory.

Odpověďmi na často pokládané otázky. Tím, jak leták vypadá.

4. Snaha někoho ovlivnit.

Odlišnost, vůdce, zákony.

Skupina lidí, snaha někoho ovlivnit.

Každá sekta má vůdce a zákony.

Druhá hodina

1. Podezření z držení zbraní.

Měli podezření, že měli hodně zbraní.

Důvodem je velké množství zbraní.

2. Žili izolovaně od ostatních lidí.

Připravoval je na hladomor a žili izolovaně.

Žili uzavřeně od lidí (úplná izolace). Podstoupili výcvik pro obranu a hladovění.

3. Museli se připravit na válku proti nevěřícím.

Vedli svatou válku.

4. Domy shořely.

Domy shořely, našlo se tam 86 obětí.

Kamarád mě pozval na společné sezení sekty...

Nepřijdu tam.

Odmítla jsem ho.

Nešla bych.

Na ulici mi členové sekty nabízejí knihu...

Odmítnu ji.

Nekoupím ji.

Jdu dál a ignoruji to.

Členové sekty mě žádají o příspěvek na jejich činnost...

Nic jim nedám.

Odmítnu je, nám taky nikdo nepřispívá.

Vykašlu se na ně.

Příloha č. 2

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR V Praze dne 16. října 2007

Č. j.: 20 006/2007-51

Metodický pokyn

k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních

Hlava I

Obecná ustanovení

Článek 1

Předmět úpravy

(1) Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů (dále jen „žák“) ve školách a školských zařízeních v souladu s § 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 18 písm. c) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, Konceptí státní politiky pro oblast dětí a mládeže, Národní strategií protidrogové politiky, Strategií prevence kriminality a Strategií prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy:

- a) vymezuje terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu,
- b) popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka,
- c) definuje Minimální preventivní program,
- d) doporučuje postupy škol a školských zařízení (dále jen „školy“) při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže.⁴⁹

⁴⁹ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-13> (13. 3. 2009).

Příloha č. 3

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

ŠKOLNÍ ROK 2008/2009

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Název a adresa školy, pro kterou platí tento MPP	Základní škola a Mateřská škola Lišov Nová 611 , 37372 Lišov
Jméno a příjmení ředitele	Mgr. Stanislav Matoušek
Telefon na ředitele	
E-mail na ředitele	

Jméno a příjmení školního metodika prevence	Jiřina Jiráčková
Telefon	
E-mail	

Jméno a příjmení výchovného poradce	Jana Smetanová
Telefon	
E-mail	

	Počet tříd	Počet žáků/studentů
ZŠ - I stupeň	10	193
ZŠ - II.stupeň	8	183
8leté Gymnázium – (Prima až Kvarta)		
6leté Gymnázium – (Prima až Sekunda)		
SŠ – ostatní		
Celkem	18	376

Použité zkratky:

MPP – Minimální preventivní program

SPJ – Sociálně patologické jevy

NNO – Nestátní neziskové organizace

ŠMP – Školní metodik prevence

A. ZMAPOVÁNÍ SITUACE VE ŠKOLE, PRO STANOVENÍ CÍLŮ MPP

VSTUPNÍ INFORMACE A JEJICH ZDROJE

1. Sociální a jiné okolí školy

(Zmapovat a stručně popsat místní specifika týkající se SPJ, specifika žáků navštěvujících školu, jaké jsou silné a slabé stránky ve spolupráci s okolím školy - místními odborníky z NNO, lékaři, Polici ČR, kurátory pro mládež... v oblasti prevence a řešení SPJ.)

ZŠ a MŠ Lišov patří mezi venkovské školy. V současné době máme 376 žáků. Do školy dojíždějí žáci z 13 spádových obcí. V Lišově je poměrně silná skupina problémových mladých lidí 15-20 letých, které se snaží někteří naši žáci napodobovat a kontaktovat se s nimi hlavně v době mimo vyučování.

Spolupracujeme s dětskou lékařkou MUDr. Loudovou, s místní Policií, s preventivní skupinou Policie České Budějovice. Navázali jsme kontakty s lékaři a odborníky, kteří nám každý rok dělají pro žáky besedy. Spolupráce pokračuje i s NPC – p. Vaněčkem. Osvědčila se nám také spolupráce s Krizovým centrem v Č. Budějovicích, hlavně s Mgr. Hanouskovou.

2. Informace od pedagogů

(Jak hodnotí pedagogové situaci v oblasti SPJ na škole? Na jaké jevy by se měla škola zaměřit? S čím mají pedagogové největší problémy? Co by třídní učitelé potřebovali k tomu, aby se jim lépe řešily SPJ v třídních kolektivech?... Jakým způsobem byly informace získány – např. diskuse v rámci pracovních porad, dotazník...)

Na naší škole se snažíme řešit problémy v oblasti SPJ. Zejména kouření, záškoláctví, projevy agresivity a šikany. Učitelé se vzájemně informují na pedagogických pracovních poradách. Ve vážnějších případech spolupracujeme s odborníky. Spolupracujeme s rodiči. Stále více pociťujeme absenci školního psychologa, který by s žáky řešil problémové situace.

3. Informace od rodičů

(Jak hodnotí situaci v oblasti SPJ na škole? Co dělá podle nich největší starosti jejich dětem – žákům školy? Na jaké jevy by se měla škola podle nich zaměřit? Jakým způsobem byly informace od rodičů získány – např. diskuse v rámci třídních schůzek, dotazník...)

Problémy SPJ byly řešeny na třídních schůzkách, také na schůzce SRPDŠ a na Školské radě. Pro rodiče jsou připravovány besedy s odborníky na třídních schůzkách. Jedná se o témata jako šikana, záškoláctví, ochrana zdraví, kouření, drogy atd. Rodičům jsou každý rok zapůjčeny letáky na určité téma. Ve škole je k dispozici nástěnka, kde jsou vyvěšeny rady a kontakty v případě problému.

4. Informace od žáků

(Jaká je situace v oblasti výskytu SPJ na škole z pohledu žáků? Jak hodnotí sociální klima školy a své třídy? Co by potřebovali k větší spokojenosti ve škole? Jakými způsoby byly tyto informace získány - např. schránka důvěry, diskuse v rámci vyučovacích hodin, dotazník, ...)

Ve škole funguje Schránka důvěry. Žáci diskutují o těchto tématech na třídnických hodinách, na sněmu třídních samospráv. Jsou součástí výuky prvouky, občanské a rodinné výchovy i ostatních vyučovacích předmětů. Jednotlivá témata jsou náplní Barevných dnů.

5. Hodnocení MPP minulého školního roku

(S jakými SPJ ve škole byl největší problém, jaké jsou předpovědi do budoucnosti, co se osvědčilo a co se neosvědčilo – vyhodnocení provedených preventivních aktivit, zvážit v čem dál pokračovat a co naopak ukázalo jako neefektivní, ...)

Plán MPP v loňském roce byl splněn. Největším problémem je kouření, narůstající agresivita a vzájemná netolerance. Osvědčily se nám již tradiční akce jako jsou besedy s lékaři a odborníky, exkurze a spolupráce s rodiči. Problémem jsou finance. Nabízené akce jsou většinou drahé a dojíždění do Č.Budějovic je pro nás jak finančně, tak časově náročné.

B. CÍLE VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZMAPOVÁNÍ SITUACE

(Co chceme v daném školním roce v rámci prevence dělat, jaký problém chceme vyřešit...)

Seřadit si cíle podle priorit školy, které by měly být dány jejich závažností, na základě zmapování situace ve škole. Opatření vedoucí k naplnění těchto cílů zpracujte do bloku C. Minimální preventivní program.)

Také v letošní školním roce chceme vytvářet podmínky pro předcházení výskytu SPJ. Provádět účinnou prevenci. Zaměřit se na tradiční a efektivní formy. Řešit a dořešit problémy. Jasně vymezit pravidla ve školním řádu. Poskytovat všem pravdivé informace. V případě potřeby zajistit pomoc odborníků. Pravidelně se informovat o stavu ve škole na pracovních poradách. Spolupracovat se Školskou radou, výborem SRPDŠ. Projednávat problémy na sněmu třídních samospráv.

Cíle prevence- slušné chování

- spolupráce mladších a starších spolužáků
- ochrana zdraví
- problém kouření a alkoholu
- šikana
- protidrogová prevence
- záškoláctví
- agresivita

C. MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

(Vycházejte z cílů stanovených v předchozím Bodě B. Konkretizujte v následujících bodech účelné postupy, opatření a aktivity, kterými chcete cílů výše stanovených dosáhnout.)

I. PRÁCE PEDAGOGICKÉHO SBORU A VEDENÍ ŠKOLY

1. V oblasti přímé práce pedagogů

(Vychází z bloku A. Zmapování situace pro stanovení cílů MPP. Definovat opatření vedoucí k dalšímu zdokonalení práce pedagogů, odstranění možných příčin ze strany systému školy, školního řádu, způsobu práce se žáky – způsob řešení výskytu SPJ ve škole..., vzájemná spolupráce pedagogů....)

Seznámení žáků se školním řádem a vnitřním řádem školy a jejich důsledné dodržování. Nástěnka ve sborovně – jak konkrétně postupovat v případě šikany a výskytu SPJ. Uveřejnění kontaktů na odbornou pomoc.

Nástěnka pro žáky a rodiče- zveřejnění kontaktů

Běžné prohřešky řeší třídní učitel. Vážnější problémy výchovný poradce a ŠMP. Vážné problémy řešíme s Policií ČR nebo odborníky.

2. Plán vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence SPJ

(V případě že dosud neznáte nabídku konkrétních vzdělávacích akcí, uveďte předpokládané zaměření, rozsah zamýšleného vzdělávání, počet pedagogů a přibližný datum realizace.)

Název a odborné zaměření vzdělávání	Počet hodin	Datum konání	Realizátor – organizace, odborník	Počet školených pedagogů
Šikana		Prac. ped. schůzka	J. Jiráčková	Všichni vyučující

**Přidejte řádky podle potřeby*

3. Plán vzdělávání ŠMP v oblasti prevence SPJ

(V případě že dosud neznáte nabídku konkrétních vzdělávacích akcí, uveďte předpokládané zaměření, rozsah zamýšleného vzdělávání a přibližný datum realizace.)

Název a odborné zaměření vzdělávání	Počet hodin	Datum konání	Realizátor – organizace, odborník
Setkání ŠMP			OPPP
Setkání u kulatého stolu		17.9.2008	Krizové centrum

**Přidejte řádky podle potřeby*

4. Způsob spolupráce s ostatními pedagogy

(Definujte způsob spolupráce s kolegy, způsob vzájemného předávání informací,... vychází z vyhl. č. 72/2005 Sb. Na některých školách se osvědčilo založit s kolegy „preventivní tým“, v rámci kterého se zapojení pedagogové podílejí na tvorbě a realizaci aktivit v prevenci SPJ. Pokud jej na škole nemáte, zvažte jeho založení. Uveďte kdo je jeho členem, jak často budou probíhat porady, kdo co bude dělat,...)

Kolegové se vzájemně informují na pracovních schůzkách. Na škole je ustavena Výchovná komise- výchovný poradce, metodik prevence, zástupce vedení školy a třídní učitel. Schůzky jsou dle potřeby.

Počty pedagogických pracovníků	Celkem: 33	Podílející se aktivně na prevenci	Nepodílející se aktivně na prevenci
Vedení školy:	3	3	0
Z toho učitelé	29	29	0
Vychovatelé	4	4	0
Mistři odborné			

výchovy			
Jiné (vepište)			

II. SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI

1. Způsoby seznámení rodičů s činností ŠMP, možnostmi spolupráce a MPP

(Představení ŠMP rodičům na třídních schůzkách a jejich seznámení s tím kdy (konzultační hodiny), kde (v kterém kabinetu) a co (vypsát min. viz vyhl. č. 72/2005 Sb.) s ním mohou konzultovat; kontakt na ŠMP do žákovské knížky, nástěnka s informacemi o práci ŠMP a kontaktem, informování rodičů o možnosti zapojit se do prevence ve výuce i mimo ni – lékaři, policisté, právníci...)

MŠP informuje Školskou radu a výbor SRPDŠ o MPP školy. Rodiče jsou informováni na třídních schůzkách. Pro žáky a rodiče je nástěnka u školní jídelny.

2. Aktivity pro rodiče

(Přednášky a besedy na téma prevence SPJ – vychází z bloku A. Zmapování situace pro stanovení cílů MPP)

Název aktivity	Datum konání	Realizátor, přednášející
Letáky s tématy SPJ	leden	tř. učitelé
Písemný souhlas s orientačním testováním na přítomnost OPL	září	ŠMP
Beseda na téma SPJ	tř. schůzka	J. Jiráčková a odborník

^{*)} Přidejte řádky podle potřeby

3. Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči

(Výlety, brigády, dny otevřených dveří, táborák, sportovní aktivity, kulturní akce, ...)

Název aktivity	Datum konání	Vedoucí programu
Dny otevřených dveří	4x do roka	tř. učitelé
Lišovské slavnosti-výstava ve škole, kult. vystoupení žáků	11. září	tř. učitelé
Barevný den	8.12.2008	J. Jiráčková
Advent	prosinec	tř. učitelé
Výstava k 35. výročí školy	11.10.2008	tř. učitelé
Kytička pro školu	11.10.2008	tř. učitelé
Vánoční besídka	prosinec	tř. učitelé
Školní akademie	květen	tř. učitelé
Sportovní den	červen	tř. učitelé
Den s deníkem	květen	tř. učitelé

^{*)} Přidejte řádky podle potřeby

III. PROGRAM PREVENTIVNÍCH AKTIVIT PRO ŽÁKY ŠKOLY

(Při volbě náplně a typu programu z hlediska věku je možno vycházet z dokumentu MŠMT – „Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení“ - který mimo jiné popisuje potřebné znalostní kompetence žáků a způsob realizace k nim vedoucích aktivit v jednotlivých ročnících (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-13>) a z bloku A. Zmapování situace pro stanovení cílů MPP.)

viz III. 2.3.

1. Způsob seznámení žáků s činností ŠMP, možnostmi pomoci a MPP

(Osobní představení se ŠMP v jednotlivých třídách a seznámení žáků s tím kdy (konzultační hodiny), kde (v kterém kabinetu), jak (osobní schůzka, schránka důvěry + jaký je způsob odpovídání na vhozené dotazy, školní časopis...) a v jakých záležitostech (vypsat min. viz vyhl. č. 72/2005 Sb., např. šikana, násilí – ve škole, doma, sexuální a jiné zneužívání, ohrožení, závislosti, ...) ho mohou kontaktovat.)

Třídnické hodiny

Školní linka důvěry

školní časopis Hoblíček

anketní otázky na nástěnce u jídelny

Barevné dny

osobní pohovory s ŠMP

2. 1. Nespecifická a specifická prevence pro žáky ve výuce, která je součástí učebních osnov

Aktivity které jsou součástí učebního plánu (na základě již zpracovaného Školního vzdělávacího programu) + aktivity které nejsou součástí učebního plánu. Jde o aktivity, které nereagují na aktuální problémy a týkají se všech tříd v daném ročníku: např. zvyšování sebevědomí žáků, komunikativní dovednosti, konstruktivní řešení problémů, schopnost klást otázky a vyjádřit svůj názor, řešení stresu, učení vzájemné pomoci, schopnost říci si o pomoc a vědomí kam se v jakých záležitostech obrátit, vyrovnání se s neúspěchem, obrana před manipulací, předávání informací a prožitkové programy zaměřené na dodržování práva, na prevenci závislosti na návykových látkách včetně alkoholu a tabáku, gamblingu, rasismu, sexuálního a jiného zneužívání, působení sekt a některých nových náboženských směrů, ...)

Tato témata jsou součástí učebních osnov, tématických plánů v jednotlivých ročnících a předmětech, Jsou součástí ŠVP.

Příklad:

1. ročníky (třídy)

Vyučovaný předmět	Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Učitel
Prvouka	Osobní bezpečí při cestě do školy a ze školy (<i>Ajaxův zápisník, návštěva dopravního hřiště, výklad-Městský strážník</i>)	Mgr.F. Pavlíček
Prvouka	Zásady vzájemné komunikace děti – dospělí (<i>samostatná práce dětí, hraní rolí</i>)	Mgr. E.Kožená

1.ročník (třídy)

Vyučovaný předmět	Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Učitel
Prvouka	Osobní bezpečí, cesta do školy a ze školy (PIS Policie ČR)	p. Tupá, V. Frouz
Prvouka	Cizí a blízcí lidé, rodina vztahy, zdravý životní styl(Krizové centrum pro děti a rodinu)	Mgr. Hanousková
Prvouka	Sexuální výchova, moje tělo, odlišnosti(hry, samostatná práce, malování)	tř. učitelé

**)Přidejte řádky podle potřeby*

Příklad:

5.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Adaptační kurz – „Na jedné lodi“ (<i>zážitková pedagogika</i>)	Prevent o.s.
Primární prevence Phénix – program pro 5.ročník: pozitivní a negativní vlivy na zdraví, formy pomoci... (<i>interaktivní besedy, hry</i>)	Společnost atd. o.s.
Sexuální chování (<i>přednáška</i>)	Zdravotní ústav

2.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Vztahy mezi lidmi, řešení konfliktů(hraní rolí)	tř. učitelé
Člověk v tísní, šikana, týrání, zastrašování(- Preventík)	Krizové centrum

3)Přidejte řádky podle potřeby*

3.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Přírodověda- Osobní bezpečí, důležitá telefonní čísla, kamarádi (hraní rolí, Ajax)	tř. učitelé
Techniky odmítání, rozlišení nebezpečí(Preventík)	Krizové centrum
Užívání léků, návyk,droga,	tř. učitelé

4.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Nejedlé a jedovaté rostliny a houby, halucinogeny (internet, výstavka)	tř. učitelé
Vztahy ve třídě, prevence šikany(Hry)	tř. učitelé
Dopravní výchova (Ajax)	tř. učitelé

5.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Výchova ke zdraví, denní režim, volný čas (psaní deníků, týdenního plánu aktivit)	tř. učitelé
Rizika závislosti, alkohol a kouření, pornografie(Preventik)	Krizové centrum
Média, adresy a tel čísla odborných služeb(vytváření stránky časopisu)	tř. učitelé

6.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Drogy – historie, účinky, prevence -(beseda)	NPC- M. Vaněček
Protidrogové programy, léčebny (sešit MPA)	Učitelé Rv
Rodina, dom. násilí, zneužívání (koláž)	Učitelé Ov
Zdravý životní styl, propagace těl. a duš. zdraví	Učitelé Tv a Př
Sociální klima třídy, prevence šikany(dotaník, hraní rolí)	Učitelé Rv a Ov
Linka bezpečí, Prevence SPJ (video)	Učitelé Ov

7.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Agrasivita, záškoláctví(skupinová práce, sešit MPA)	Učitelé Ov
Správná výživa a životní styl , anorexie, bulimie (beseda)	Mudr. Kočvarová
Drogy a závislosti (sešit MPA)	Učitelé Rv

Zdravá strava (beseda)	Ing. Molková
Sebeobrana(ukázka a nácvik)	PČR- V. Frouz

8.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Drogy, gembling, trestní zákon(beseda, Sešit MPA, video)	NPC, učitelé Ov a Rv
Sekty, znaky (intrnet+ výstavka)	Učitelé Ov
Mladiství a závislost, trestní zodpovědnost(nácvik odmítání)	Učitelé Rv
Aids(internet, pexeso, referáty)	Učitelé Př. a Ov
Sexuální deviace, pohlavní choroby (internet, skupinová práce)	Učitelé Př
Kriminalita u dospívajících, krádeže, sprejeři(beseda)	Policie ČR

9.ročník (třídy)

Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)	Realizátor
Extrémismus, rasismus, nacionalismus(film, video, exkurze do Terezín, Měsíc dokumentu, beseda s pamětníkem)	J. Jiráčková, pamětníci V. Karpianus a S. Česka
Zodpovědný přístup k životu, sex (beseda)	Mudr. Kravarová
Asertivní chování, pomoc mladším (příprava Barevných dnů, Adventu, Čertů atd.)	tř. učitelé
Drogy a závislosti (beseda s autorkou knihy Úplná prázdnota	i. Vochalová- autorka
Sebehodnocení, sebepoznání, sebekritika(návštěva ÚP v ČB, různé testy k volbě povolání, výstava Vzdělání a řemeslo)	Pracovníci ÚP, učitelé Ov a Rv
Bezpečí pro dívky(beseda, video, sešit MPA)	PČR, učitelé Ov
Techniky zvládnání stresu (nácvik situací a chování)	Učitelé Rv

2. 2. Specifická prevence pro žáky ve výuce, reagující na individuální situaci ve třídě
(Aktivity které nejsou součástí učebního plánu a reagují na zvláštní situaci v třídním kolektivu či mezi třídními kolektivy, která byla zaregistrována na základě šetření ke zjištění situace ve škole, provedeného před zpracováním MPP např. pomocí dotazníku, diskuse atd. - viz blok A. Zmapování situace pro stanovení cílů MPP. Jedná se o programy cíleně zaměřené na řešení výskytu konkrétních SPJ- násilí, šikana, výskyt a zneužívání drog včetně alkoholu a tabáku, rasismus a jiné projevy netolerance, ... na které budou navazovat další aktivity podle aktuálního vývoje situace. Pro každý jednotlivý jev a třídu použijte samostatnou následující tabulku.)

SPJ který bude řešen:	
Jak byla situace zjištěna:	
Kdo bude situaci řešit – jméno učitele nebo externího odborníka, organizace:	
Kdy bude situace řešena:	
S použitím jakých metod bude intervence vedena:	
Způsob ověření efektivity intervence:	

(Další tabulky přidejte podle potřeby.)

2. 3. Jednorázové aktivity pro žáky

(Přednáška, projekce videofilmů – pouze informativní programy, pro více žák, tříd najednou)

Název aktivity, akce	Datum	Realizátor
Preventik- prevence na 1. stupni	leden	Krizové centrum
Příběhy bezpráví- Měsíc dokumentu, beseda +film	17.11.	V. Karpianus
Dětská záchranná stanice	únor	p. Krygarová, Záchranná stanice
Dopravní soutěž	duben	M. Jiráčková- dopravní kroužek
Besip tour		Besip
Šikana	březen	Policie ČR- p.Tupá
Dopravní výchova		Policie ČR- V. Frouz
Sebeobrana		Policie ČR- V.Frouz
Bulimie,anorexie	duben	Mudr. Kočvarová
Ajax	průběžně	tř. učitelé
Sexuální a rod. Výchova, AIDS	červen	Mudr. Kravarová
Protidrogová tematika		NPC- M. Vaněček
Beseda s autorkou knihy Úplná prázdnota	květen	I. Vochalová
MPA	průběžně	Vyučující Ov a Rv
Schindlerův seznam	květen	J. Jiráčková
		S. Češka
Soudní procesy- 50. léta	červen	
Úřad práce	Listopad, květen	Výchovný poradce

Vzdělání a řemeslo		
Barevný den	8.12.	J. Jiráčková
Krizové centrum	Dle potřeby	p. Hanousková

**Přidejte řádky podle potřeby*

2. 4. Volnočasové aktivity pro žáky

(Školní kroužky, školní kluby, školní víkendové a prázdninové akce, ...)

Název aktivity, akce, kroužku	Datum nebo frekvence konání	Vedoucí programu
Kroužky-11	týdně	Učitelé a vychovatelky ŠD
Víkendové akce- spaní v tělocvičně	2x	M. Jiráčková

**Přidejte řádky podle potřeby*

IV. OSTATNÍ AKCE V OBLASTI PREVENCE SPJ

(Uveďte to, co se nepodařilo včlenit do ostatních doporučených bodů MPP.)

V. SPOLUPRÁCE S OKOLÍM ŠKOLY

(Vychází z bloku A. Zmapování situace pro stanovení cílů MPP. Popis opatření vedoucích ke zlepšení způsobu spolupráce s odborníky, lékaři, policií, odborem sociálních věcí a zdravotnictvím MěÚ, ..., způsob většího zapojení okolí do činnosti školy)

Spolupráce s odborníky je na velmi dobré úrovni. Rezervy jsou ve spolupráci s rodiči - nezáměr některých rodičů problémových žáků. Také bychom rádi více spolupracovali s Mú a s místní Policií.

Organizace	Jméno odborníka	Kontakt (adresa, telefon, e-mail)

**Přidejte řádky podle potřeby*

VI. EVIDENCE A EFEKTIVITA

(vedení vlastních záznamů o: výskytu SPJ ve škole v daném školním roce, vzdělávacích akcí pro pedagogy, preventivních aktivitách pro žáky... Jakým způsobem se budou tyto aktivity vyhodnocovat např. dotazník, diskuse... + zpracování závěrečné zprávy o plnění MPP)

ŠMP si vede evidenci o své činnosti. Jedná se hlavně o osobní pohovory s problémovými žáky. Jsou zaznamenávány konkrétní případy výskytu SPJ a pomoc odborníků. Bude zpracována závěrečná zpráva o plnění MPP za školní rok 2008-9.

VII. ZÁVĚREČNÉ INFORMACE

	Datum	Podpis ředitele/ředitelky školy
Seznámení ředitele/ředitelky školy s MPP		
Seznámení pedagogického sboru školy s MPP		